

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Факультет громадського здоров'я та суспільного благополуччя**

Кафедра філософії та педагогіки

САДОВА ІРИНА ВАСИЛІВНА

**СТРАТЕГІЇ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ**

Кваліфікаційна робота

галузь знань А Освіта

спеціальність А1 Освітні науки

ОПП Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник

старший викладач

Купчак Т.З.

Львів – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	6
Педагогічні аспекти формування пізнавальної активності студентів	6
Організаційно-педагогічні напрями стимулювання пізнавальної активності студентів.....	15
Застосування аудіовізуальних засобів у стимулюванні пізнавальної діяльності студентів.....	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	40
2.1. Складові, критерії та індикатори активізації пізнавальної діяльності студентів.....	40
2.2. Методичні основи та організаційні аспекти експериментального дослідження.....	53
2.3. Результати експериментальної роботи з активізації пізнавальної діяльності студентів.....	59
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні наукові, соціально-економічні та технологічні зміни суспільства визначають тенденцію його динамічного розвитку, що зумовлює підвищені вимоги до системи освіти. Основним завданням освітнього процесу є підготовка компетентної, творчої, соціально активної особистості, здатної ефективно діяти в умовах швидких змін. Проте існуюча організація навчального процесу не завжди забезпечує належний рівень готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, що відповідав би потребам сучасного ринку праці.

Для якісного засвоєння навчального матеріалу здобувачам освіти необхідно постійно оновлювати свої знання, розвивати дослідницькі здібності та підтримувати пізнавальну активність. Ефективна підготовка конкурентоспроможного фахівця можлива лише за умови творчого підходу викладачів до організації навчального процесу, добору змісту, методів і форм роботи, а також використання інноваційних педагогічних технологій. Сучасний освітній процес дедалі більше орієнтується на особистісно-розвивальне навчання, що спонукає викладачів переходити від репродуктивних до інтерактивних і творчих методів, здатних активізувати мислення, самостійність та ініціативність студентів.

В освітньому процесі закладів вищої освіти зростає роль самостійної роботи, яка базується на активній пізнавальній діяльності. Проте для частини студентів вона не перетворюється на внутрішню потребу у процесі професійного становлення. Подолання цієї проблеми можливе завдяки впровадженню інновацій у систему вищої освіти, що охоплюють усі її складові — мету, зміст, методи, форми та засоби навчання. Вони сприяють розвитку пізнавальної активності суб'єктів освітнього процесу, що безпосередньо впливає на якість підготовки майбутніх фахівців.

Отже, однією з ключових проблем сучасної педагогічної науки є активізація пізнавальної діяльності студентів. Її актуальність зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів, методів і засобів, що забезпечують розвиток самостійності, ініціативності та творчого мислення майбутніх педагогів.

Питання розвитку пізнавальної активності постійно перебуває у полі зору дослідників, оскільки від його успішного вирішення залежить результативність і якість освітнього процесу. Проблему управління пізнавальною діяльністю студентів вивчали такі науковці, як П. Атаманчук, Б. Коротяєв, В. Лозова, В. Онищук та інші. Теоретичні засади розвитку пізнавальної активності розкрито у працях В. Вергасова, Т. Шамової, Г. Щукіної. Різні аспекти активізації пізнавальної діяльності досліджували А. Алексюк, С. Архангельський, В. Володько, С. Зінов'єв, Р. Нізамов, В. Семиченко та інші вчені.

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, низка аспектів проблеми залишається недостатньо розробленою. Зокрема, подальшого вивчення потребує питання активізації пізнавальної діяльності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. Актуальність теми зумовлена також відсутністю комплексних досліджень, присвячених використанню інформаційних і аудіовізуальних засобів для стимулювання пізнавальної активності студентів педагогічних спеціальностей.

Мета дослідження — розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей із використанням аудіовізуальних засобів навчання.

Об'єкт дослідження — пізнавальна діяльність студентів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження — процес активізації пізнавальної діяльності студентів за допомогою аудіовізуальних засобів.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність активізації пізнавальної діяльності як педагогічної проблеми.
2. Визначити основні напрями активізації пізнавальної активності студентів.
3. Проаналізувати роль аудіовізуальних засобів у підвищенні ефективності навчальної діяльності.
4. Обґрунтувати структуру, критерії та показники пізнавальної активності студентів.
5. Провести експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація психолого-педагогічних джерел;
- емпіричні: анкетування, спостереження, тестування, опитування.

Практичне значення результатів полягає у створенні методики активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей, яку можна впроваджувати у практику закладів вищої освіти для підвищення якості підготовки майбутніх педагогів.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Робота викладена на 83 сторінках комп'ютерного тексту. Структурно робота включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (52 найменувань), 3 додатків.

РОЗДІЛ 1**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ**

ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

1.1. Педагогічні аспекти формування пізнавальної активності студентів

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів є однією з провідних у сучасній педагогічній науці та практиці. Реалізація принципу активності у процесі навчання набуває особливого значення, оскільки саме діяльність виступає основним чинником розвитку особистості, а рівень її активності визначає результативність навчання, виховання й професійного становлення майбутніх фахівців.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності та якості освітнього процесу є активізація навчальної діяльності студентів. Її сутність полягає не лише в забезпеченні засвоєння знань, а й у формуванні позитивного ставлення до самого процесу пізнання, у розвитку потреби в самостійній розумовій праці. Адже справжнє знання має бути не лише відтвореним, а й осмисленим, засвоєним через активну пізнавальну діяльність. Коли інформація подається студентам у готовому вигляді, це нерідко ускладнює її практичне застосування, оскільки не формуються навички аналізу, пошуку та використання знань у нових ситуаціях.

Пізнавальний інтерес, ініціативність, самостійність у навчанні, а також напруження інтелектуальних зусиль під час розв'язання навчальних завдань сприяють підвищенню активності студентів та створюють сприятливі умови для розвитку їх навчально-пізнавальної діяльності. Тому актуальним завданням сучасної педагогіки є пошук ефективних шляхів, форм і засобів, що стимулюють пізнавальну активність здобувачів освіти [3].

Необхідність підвищення ефективності освітнього процесу зумовлює потребу в науковому переосмисленні усталених підходів і практичних методів

активізації пізнавальної діяльності студентів, що відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти.

Для глибшого розуміння сутності проблеми варто проаналізувати основні поняття — «*діяльність*», «*пізнавальна діяльність*», «*активізація пізнавальної діяльності*».

Так, С. Гончаренко трактує діяльність як спосіб буття людини у світі, що полягає у здатності перетворювати дійсність і змінювати її відповідно до власних потреб. На думку І.Засядька, діяльність — це свідома активність, що виражається у системі дій, спрямованих на досягнення певної мети. М. Варій розглядає діяльність як єдність внутрішньої та зовнішньої активності людини, спрямованої на особистісний розвиток, зміну предметів і явищ навколишнього світу та створення нових продуктів. Подібною позиції дотримуються О.Сластухіна, які визначають діяльність як специфічну форму активного ставлення людини до дійсності [9,16,38].

Активізацію навчання вчені розглядають як процес і результат стимулювання пізнавальної активності студентів, що досягається через застосування сучасних форм, методів і засобів навчання. Це забезпечує підвищення рівня самостійності, інтелектуальної ініціативи та творчої діяльності студентів як у теоретичній, так і в практичній площині [34].

У «Педагогічному словнику» поняття «*активізація процесу навчання*» трактується як удосконалення методів та організаційних форм освітньої діяльності, спрямоване на забезпечення активної та самостійної роботи студентів у всіх ланках навчального процесу [3].

Пізнання є однією з базових потреб людини, що забезпечує її розвиток, самовдосконалення та усвідомлення навколишнього світу. Завдання освіти полягає у тому, щоб зробити процес навчання не лише обов'язком, а й внутрішньою потребою, джерелом задоволення та особистісного зростання.

Під пізнавальною активністю розуміють складне інтелектуально-емоційне явище, що проявляється у самостійності мислення, здатності орієнтуватися в нових умовах, знаходити власні способи розв'язання навчальних завдань, прагненні не просто засвоїти знання, а й оволодіти методами їх здобуття. Вона характеризується творчим і критичним підходом до аналізу інформації, а також внутрішньою незалежністю суджень і висновків [9].

Термін «активізація пізнавальної діяльності» у психолого-педагогічній літературі має різні трактування. В *Українському педагогічному словнику* він визначається як удосконалення методів і форм організації навчального процесу, що сприяє підвищенню рівня самостійної, теоретичної та практичної роботи студентів на всіх етапах навчання [9].

Відповідно до позиції А. Шатун, активізацію не можна розглядати лише як зовнішнє управління діяльністю студента. Вона є двостороннім процесом взаємодії викладача й здобувача освіти, спрямованим на посилення їх спільної пізнавальної активності. Таким чином, активізація передбачає не лише стимулювання студента, а й його особистісне включення у процес мислення, пошуку та осмислення знань [50].

Пізнавальна діяльність посідає центральне місце в системі людської активності, оскільки забезпечує як розвиток особистості, так і прогрес суспільства. Вона охоплює різні сфери взаємодії людини з навколишнім світом і є об'єктом вивчення низки наук, зокрема психології, педагогіки та філософії.

На думку Н. Ярослав, пізнавальна діяльність може мати чуттєвий або раціональний (логічний) характер. Чуттєве пізнання базується на роботі органів відчуття й охоплює процеси сприймання та уявлення. Раціональне ж пізнання виходить за межі безпосередніх чуттєвих даних і здійснюється за допомогою мислення та уяви. Саме завдяки цьому людина здатна створювати нові образи реальності, що поглиблюють її розуміння світу. Отримані результати чуттєво-

раціонального пізнання стають частиною особистого досвіду через механізми пам'яті та осмислення [54].

О. Олексюк описує макроструктуру пізнавальної діяльності як систему, що складається з трьох взаємопов'язаних етапів [26]: *набуття, інкорпорації та оперування*.

- На етапі набуття відбувається сприймання інформації, виокремлення суттєвих ознак і попереднє осмислення матеріалу.
- Інкорпорація передбачає глибоке усвідомлення й інтеграцію отриманих знань у внутрішній світ особистості, їх перетворення у власний досвід.
- Під час оперування знання набувають зовнішнього вияву — застосовуються у практичній діяльності, тобто переходять із внутрішнього (суб'єктивного) рівня на зовнішній (об'єктивний) [26].

Отже, О. Олексюк робить висновок, що пізнавальна діяльність людини являє собою безперервний, циклічний процес, у якому взаємодіють три основні етапи — засвоєння, інтеграція та практичне використання знань. У повній своїй формі цей процес характеризується послідовним і паралельним переходом між етапами, що є типовим для творчої діяльності, спрямованої на створення нового знання. Однак іноді пізнання може проявлятися у спрощеному вигляді — наприклад, як механічне запам'ятовування інформації чи її поверхове сприйняття [26].

М. Сластухіна визначає пізнавальну діяльність як цілісний процес, що поєднує сенсорне сприйняття, логічне мислення та практичну діяльність. Вона реалізується у всіх сферах людського життя — праці, спілкуванні, творчості, соціальній взаємодії. Проте саме у навчальному процесі пізнання набуває структурованого характеру й проявляється у вигляді спеціальної навчально-пізнавальної діяльності, властивої лише людині [38].

На думку Ю.Воронін, пізнавальна діяльність — це свідомий процес, спрямований на пізнання навколишнього світу через роботу таких психічних функцій, як сприйняття, пам'ять, мислення, увага та мовлення [7].

Т. Тернавська розглядає пізнавальну діяльність як вияв активності особистості, спрямованої на об'єкт пізнання, тоді як О. Венгер трактує її як усвідомлену інтелектуальну діяльність індивіда, що триває протягом усього життя й охоплює мотиваційно-вольовий, процесуальний та результативний компоненти, реалізовані через розуміння та рефлексію [4, 43].

В. Лозова під активізацією розуміє організацію діяльності таким чином, щоб вона сприяла становленню активної, ініціативної особистості [21].

С.Шльсек уточнює, що активізація пізнавальної діяльності — це свідомий процес мобілізації викладачем інтелектуальних, вольових та емоційних ресурсів студентів для досягнення конкретних освітніх і виховних цілей. Інакше кажучи, це процес стимулювання й водночас результат зростання пізнавальної активності студентів [49].

Т.Хоменко, зі свого боку, відносить цю групу до категорії «активних методів навчання», що передбачають посилення ролі студента як активного суб'єкта освітнього процесу [49].

Т.Тарнавська дає глибоке тлумачення поняття пізнавальної діяльності, розглядаючи її як особистісне утворення, що відображає інтелектуально-емоційне ставлення людини до процесу пізнання, її безпосередню участь і зацікавленість у навчанні. Науковиця підкреслює, що активізація навчально-пізнавальної діяльності є не просто стимулом до роботи, а цілим процесом, спрямованим на посилення спільної діяльності викладача й студентів, на усунення пасивності та формального підходу до навчання [44].

В.Скалій розглядає пізнавальну діяльність як систему гностичних дій, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні дії пов'язані зі сприйняттям об'єктів і явищ через органи чуття, а результатом їх виконання є сенсорні

процеси — відчуття та сприймання, що формують первинне пізнання навколишнього світу [37].

Більшість учених трактують активізацію пізнавальної діяльності студентів як використання педагогом спеціальних методичних прийомів, що пробуджують інтелектуальні, моральні та фізичні ресурси студентів з метою досягнення конкретних освітніх цілей. М.Сластухіна зазначає, що активізація полягає передусім в організації навчальних дій, спрямованих на усвідомлення проблеми та пошук шляхів її розв'язання [38].

Поняття пізнавальної активності є багатогранним. Як зазначають ОюКожухар, І. Харламов, активність людини має біологічне підґрунтя, проте в освітньому процесі вона набуває соціальної спрямованості — формується мотивація до навчання, розвиваються навички пошуку, аналізу та практичного застосування інформації. Саме це забезпечує продуктивність навчально-пізнавальної діяльності [19,48].

Активізація пізнавальної діяльності, за сучасними науковими підходами, — це процес підвищення рівня свідомого засвоєння закономірностей навколишньої дійсності у процесі навчання. О.Стечкевич вважає, що успіх у пізнавальній діяльності викликає позитивні емоції, які, у свою чергу, зміцнюють інтерес до навчання та стимулюють подальшу пізнавальну активність. Важливою умовою цього є саморегуляція, тобто здатність студента контролювати власну поведінку, мобілізувати вольові зусилля та підтримувати стійку мотивацію до навчання [40].

Пізнавальна активність має розвиватися як стала риса *особистості*, що забезпечує систематичність і глибину засвоєння знань. Вона є рушійною силою особистісного розвитку студента, визначає його ініціативність, професійну спрямованість і здатність до творчої діяльності.

Пізнавальний інтерес, у свою чергу, виступає як вибіркова спрямованість людини на пізнання певних об'єктів, явищ і процесів, що стимулює психічну

діяльність і сприяє розкриттю інтелектуального потенціалу. У педагогічній практиці він є ефективним інструментом активізації навчання, адже робить процес пізнання привабливішим і викликає внутрішню зацікавленість студента [1].

Проблема активізації пізнавальної діяльності має глибоке історичне коріння. Ще Л.Марьяненко застерігав педагогів від прагнення навчати “чужими очима” й “чужим розумом”, наголошуючи на необхідності формування власної пізнавальної позиції студента [23].

Активність, як основний прояв життєдіяльності людини, є внутрішньою рушійною силою, спрямованою на задоволення потреб і досягнення мети. Її витоки та форми прояву мають історичний і соціальний характер [6].

Психологи трактують активність по-різному. Г. Костюк визначає її як здатність людини змінювати навколишню дійсність відповідно до власних цілей і переконань, а В. Сухомлинський — як невід’ємну складову будь-якої діяльності, що виявляє внутрішню енергію та ініціативність особистості.

М. Ігнатенко розглядає навчально-пізнавальну активність студента як особистісну рису, що виявляється у готовності до навчання, самостійності та раціональному виборі шляхів досягнення поставлених цілей. Активізація ж цього процесу, за Ігнатенком, — це мобілізація розумових, морально-вольових і фізичних зусиль студентів, спрямована на поглиблення їхньої участі в освітній діяльності, подолання пасивності й оновлення підходів до навчання [18].

Пізнавальна активність студента проявляється через низку характеристик, що відображають рівень його внутрішньої зацікавленості та залученості до навчального процесу. До основних показників відносять ініціативність, наполегливість, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, творчий підхід, саморегуляцію, рефлексію та волю до досягнення результатів. Саме вони визначають ступінь готовності особистості до ефективного засвоєння знань та їх практичного застосування.

У педагогічній літературі поняття пізнавальної активності розглядається з різних позицій. Частина науковців трактує її як процес або діяльність, спрямовану на здобуття знань, тоді як інші – як стійку рису або властивість особистості. Так, М. Сластухіна підкреслював, що активність і самостійність є взаємопов'язаними, але відмінними якостями, які розвиваються у процесі навчання [38].

О.Кожухар визначав пізнавальну активність як складне психічне утворення, що відображає прагнення людини до інтенсивного пізнання навколишньої дійсності з метою практичного застосування знань. На його думку, вона є результатом інтеграції інтелектуальних, емоційних і вольових зусиль, які поступово перетворюються у внутрішню потребу в навчанні та самовдосконаленні [19].

Формування пізнавальної активності відбувається у процесі навчальної діяльності, проте водночас саме вона підносить цю діяльність на якісно новий рівень. Активний студент прагне власними силами вирішити поставлені завдання, шукає нестандартні підходи, проявляє ініціативу та емоційно переживає процес здобуття знань. Так виникає стан внутрішнього піднесення, який є основою розвитку пізнавальної активності.

Пізнавальна активність виступає не лише умовою ефективного навчання, але й важливим чинником професійного становлення особистості. І. Лернер визначає, що для її розвитку необхідно створити відповідні дидактичні умови: використовувати активні методи та нетрадиційні форми навчання, які стимулюють мотивацію; здійснювати систематичний контроль за самостійною роботою студентів; навчати їх методів наукової організації праці; заохочувати до пошукової та дослідницької діяльності. Це сприяє формуванню навичок самостійної роботи, підвищенню інтересу до наукових досліджень і розвитку внутрішньої мотивації до навчання [21].

Аналіз педагогічної спадщини свідчить, що проблема активізації пізнавальної діяльності студентів розроблялася вченими різних напрямів. Зокрема, шляхи підвищення ефективності навчального процесу досліджували В. Лозова, Г. Щукіна, Т. Шамова, І. Зязюн, А. Лузан, О. Пехота та інші. Питання організації педагогічного процесу у закладах вищої освіти розглядали Я. Каменський, В. Сухомлинський, С. Гончаренко, Ю. Бабанський, М. Поташник. Технологічні аспекти управління навчальною діяльністю висвітлено у працях П. Атаманчука, В. Безпалька, О. Пехоти, В. Мороза, І. Оленюка. У контексті залучення студентів до дослідницької діяльності вагомий внесок зробили С. Гончаренко, П. Атаманчук та інші науковці.

Пізнання і навчання становлять єдиний процес, у межах якого відбувається розвиток особистості, формування професійних якостей і творчого мислення. Навчально-пізнавальна діяльність виступає свідомим процесом засвоєння людиною нових знань, способів дій і форм творчої самореалізації, що веде до внутрішньої трансформації особистості.

Проблема пізнання цікавила багатьох мислителів. Так, Л.Фоменко розглядав пізнання як відображення реального світу у свідомості людини, виокремлюючи три етапи – чуттєвий, розумовий і розсудливий. В основі процесу пізнання лежить активна взаємодія людини зі світом, у результаті якої вона не лише сприймає інформацію, але й активно її переосмислює. Використання методів активізації навчання забезпечує впровадження інноваційних технологій, формує індивідуальний підхід до навчання й сприяє особистісному розвитку кожного студента [46].

Отже, навчальний процес є складною педагогічною системою, у якій усі елементи взаємопов'язані та спрямовані на формування високопрофесійної, творчої особистості. Активізація навчально-пізнавальної діяльності передбачає таку організацію навчання, за якої студент стає активним учасником освітнього процесу, а навчальний матеріал – предметом його самостійних інтелектуальних

дій. Активні методи навчання, зокрема дискусії, проблемне навчання, проєктні технології, стимулюють інтелектуальну ініціативу студентів і формують навички самостійного мислення.

Таким чином, головна мета активізації пізнавальної діяльності полягає у підвищенні якості освітнього процесу за рахунок зростання внутрішньої активності, самостійності та мотивації студентів, чому сприяє використання сучасних педагогічних технологій і засобів навчання.

1.2. Організаційно-педагогічні напрями стимулювання пізнавальної активності студентів

Активізація пізнавальної діяльності студентів вимагає від викладача використання широкого спектра педагогічних стратегій, методів і форм навчання, спрямованих на зацікавлення та залучення здобувачів освіти до активної участі в освітньому процесі. Ці підходи виконують комплекс функцій: освітню, навчальну, пізнавальну, організаційну, розвивальну та виховну.

Студентський вік є перехідним етапом між юністю та зрілістю і відноситься до сфери психології зрілих вікових груп, яка порівняно недавно почала систематично досліджуватися. Юнацький період традиційно розглядають як критичний для завершення психічного розвитку, що робить його надзвичайно відповідальним етапом життя.

Студентство характеризується як мобільна соціальна група, головним завданням якої є засвоєння соціально-професійних ролей за спеціально організованими програмами та підготовка до виконання важливих функцій у професійній, культурній, громадській і сімейній сферах.

Навчальний процес у закладі вищої освіти відзначається значним ускладненням змісту та структури навчального матеріалу, а також його обсягу, що висуває підвищені вимоги до студентів. Від них очікують гнучкості

мислення, здатності до самостійного вирішення когнітивних завдань, продуктивності пізнавальної діяльності та універсальності в освоєнні знань.

Фокус на професійне та особистісне самовизначення формує у студентів спрямованість на майбутнє, що безпосередньо впливає на розвиток пізнавальних процесів та психічного функціонування загалом.

У юнацькому віці помітно активізується ціннісно-орієнтаційна діяльність: пізнання власних якостей, засвоєння нових знань та встановлення соціальних взаємозв'язків з однолітками та старшими. Молоді люди особливо уважні до оцінки їхніх дій оточуючими і прагнуть будувати поведінку на основі свідомо обраних норм і критеріїв.

У студентські роки потреба в самостійному здобутті знань зростає, пізнавальні інтереси набувають стійкого та активного характеру, а ставлення до праці і навчання стає більш усвідомленим. Пізнавальна діяльність цього віку унікальна тим, що досягає піку розвитку фізичних, психологічних та вищих психічних функцій: сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, мови, емоцій та відчуттів.

Цей етап життя є найбільш продуктивним для розвитку інтелектуальних здібностей і становлення професійної компетентності. Саме в цей час активно формується особистий стиль пізнавальної та практичної діяльності, зростає здатність до абстрактного мислення, вибудовується цілісне бачення світу й усвідомлюються взаємозв'язки між окремими його сферами.

У студентському віці відбуваються суттєві зміни у пізнавальних здібностях: важливе не лише виконання певних завдань, а й спосіб їх вирішення. Молоді люди опановують нестандартні підходи до знайомих проблем, інтегрують часткові завдання у загальні контексти та формулюють конструктивні запитання навіть за нечітко визначених умов [9].

Стимулювання пізнавальної діяльності доцільно розпочинати з початкових етапів навчання шляхом використання активних методів та сучасних

педагогічних технологій. Розвиток пізнавальної активності завжди перебував у фокусі наукового інтересу, оскільки ефективне її стимулювання підвищує продуктивність та якість освітнього процесу.

Незважаючи на накопичений педагогічний досвід, проблема залишається актуальною через суперечності у підходах та необхідність подальших досліджень. О. Стечкевич визначає самостійну пізнавальну діяльність як складну систему, що включає психічний рівень (готовність до діяльності), інтелектуальний (здатність вирішувати завдання) та моральний (мотивація й зацікавленість). Основні компоненти такої діяльності – мотиваційний, змістовий, процесуальний та результативний [40].

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності потребують психологічного та дидактичного обґрунтування. Їхні аспекти досліджували Л. Арістова, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Н. Талізїна та інші. Активні методи навчання спрямовані на розвиток творчого та критичного мислення, самостійності, навичок нестандартного вирішення професійних завдань і комунікаційної компетентності студентів.

Л. Арістова визначає активність як прояв творчого ставлення особистості до об'єктів пізнання, що включає вибір підходів, постановку цілей та перетворення об'єкта у процесі діяльності. А.Шатун підкреслює, що пізнавальна активність – це жива участь, інтелектуальна та емоційна чутливість у навчальному процесі [50].

Ефективні методи активізації забезпечують зв'язок теорії з практикою, формують нестандартне мислення, розвивають здатність до кваліфікованого вирішення професійних завдань, комунікації та презентації власних результатів. Перспективним є створення єдиної моделі формування навчально-пізнавальної діяльності та методологічного підходу до розвитку особистісно-орієнтованих технологій.

Активізацію навчальної діяльності можна визначити як безперервний процес стимулювання студентів до цілеспрямованого, енергійного навчання, подолання пасивності та стереотипного мислення. Головна мета – формування самостійної активності, підвищення якості освітнього процесу, розвиток емоційно-ціннісного досвіду, соціальної адаптації та розкриття професійного потенціалу особистості [16].

Активна участь студентів у навчанні проявляється через ставлення запитань, прагнення мислити самостійно, самостійну пізнавальну діяльність у процесах сприйняття, осмислення, відтворення та творчого застосування знань. Ключовими ознаками сформованої активності особистості є: ініціативність, енергійність, інтенсивність роботи, зацікавленість, відповідальність, самостійність, усвідомлення власних дій, воля, наполегливість у досягненні цілей та творчий підхід.

Відповідно до рівня прояву активності у навчальному процесі можна виділити три основні ступені:

1. Низький рівень – студент сприймає інформацію пасивно: слухає пояснення викладача, записує матеріал, пригадує надані приклади і відповіді.
2. Середній рівень – завдання виконуються спільно студентами та викладачем, молодь залучені до часткового пошуку рішень.
3. Високий рівень – студенти самостійно шукають відповіді, формують власні методи розв’язання завдань [30].

Активність у навчанні тісно пов’язана з процесом пізнання навколишнього світу. Тому у педагогічній літературі особливо підкреслюється роль пізнавальної активності, яка виникає як результат продуктивної діяльності. Вона виступає індикатором якості навчально-пізнавальної діяльності та спрямована на ефективне оволодіння знаннями і практичними навичками [31].

Відповідно до проявів пізнавальної активності студентів виділяють такі рівні:

1. Репродуктивно-повторювальна активність – засвоєння знань через повторення та відтворення;
2. Пошуково-виконавча активність – частковий самостійний пошук і виконання завдань;
3. Творча активність – самостійне створення рішень та нестандартних підходів.

Основне завдання викладача полягає у розвитку творчих здібностей студентів, оскільки пізнавальні навички розвиваються у процесі діяльності. Для цього застосовуються методи та прийоми, що стимулюють активність у навчальному пізнанні. Вони повинні відповідати рівню пізнавальних здібностей студентів, адже надто складні завдання можуть знизити впевненість у власних силах і негативно вплинути на мотивацію.

Організація діяльності викладача, спрямованої на активізацію пізнавальної діяльності студентів, ґрунтується на принципах послідовного та цілеспрямованого розвитку їхнього мислення і творчого потенціалу. Результативність цього процесу визначається рівнем пізнавальної активності: засвоєння знань відбувається ефективно лише тоді, коли навчальний матеріал стає предметом свідомої розумової й практичної роботи студентів.

Прагнення знайти ефективні методи навчання, які сприяють активності студентів, зумовлює зростання ролі розвивальних і проблемно-орієнтованих підходів, самостійної пізнавальної діяльності та творчих завдань, що реалізуються із залученням сучасних освітніх технологій. Оптимальна організація навчання передбачає залучення студентів за їх бажанням та внутрішньою мотивацією. Пасивність направляє нас до втрати інтересу до предмета та навчання загалом, тож завдання викладача – знайти такі форми і методи, які зроблять навчання цікавим і надихатимуть студентів на активне пізнання [31].

Багато науковців вважають, що система освіти не може існувати ізольовано від суспільних і політичних умов держави, адже завжди реагує на соціальні запити. Саме тому сучасна державна освітня політика спрямована на впровадження нових інформаційних технологій (НІТ) у навчальний процес, зокрема аудіовізуальних засобів, які реалізуються через сучасні технічні пристрої (ТЗН). Вони беруть на себе значну частину рутинної роботи викладача, звільняючи його для творчої та аналітичної діяльності.

Важливим фактором підвищення мотивації та активізації пізнавальної діяльності студентів є інтеграція Інтернету у навчальний процес. Для сучасних студентів Інтернет є природним середовищем, що сприяє значному урізноманітненню навчання. Досвід передових педагогів свідчить, що заняття з використанням онлайн-ресурсів викликають емоційний підйом у студентів: навіть ті, хто відстає, із задоволенням взаємодіють із комп'ютером; неуспішний результат тестування або онлайн-спілкування стимулює їх звертатися за допомогою до викладача або самостійно здобувати знання.

Використання глобальної мережі надає низку переваг [28]:

- можливість варіювати використання на різних етапах навчання;
- інтеграція у практичні заняття будь-якого формату;
- краща сприйнятливість та запам'ятовування матеріалу;
- економія часу на навчання;
- індивідуалізація процесу, визначення темпу та глибини засвоєння знань;
- зменшення втомлюваності студентів;
- застосування різних аудіовізуальних засобів (графіка, звук) для підвищення мотивації та наочного подання матеріалу;
- адаптація навчального процесу на основі аналізу помилок;
- забезпечення сприятливої та безпечної атмосфери навчання;
- стимулювання пізнавальної активності й підвищення навчальної мотивації;

- розвиток умінь самостійної роботи та формування адекватної самооцінки студентів.

На практиці комп'ютери є найефективнішими засобами навчання: вони відповідають дидактичним вимогам, максимально наближають навчання до реальних умов, обробляють та запам'ятовують інформацію, відтворюють рухомі зображення, керують іншими технічними пристроями (синтезатори мови, відеомагнітофони, магнітофони). Завдяки цьому викладач може індивідуалізувати навчання, стимулювати пізнавальну активність студентів і забезпечити оптимальний темп засвоєння матеріалу для кожного [8].

Дослідження Л. Скалія порівнюють традиційне навчання з навчанням, що використовує аудіовізуальні засоби, і демонструють суттєві переваги інтеграції новітніх інформаційних технологій у навчальний процес, підвищення ефективності та якості засвоєння знань студентами [37].

Таблиця 1.1

Порівняння традиційного навчання з комп'ютерним

Традиційне навчання	Комп'ютерне навчання
1. Лінійний текст (лише текст, без інших додаткових джерел).	1. Мультимедійний текст (відео-, аудіо-можливості, зв'язок з великою кількістю різноманітних джерел).
2. Можлива відсутність мотивації й зацікавленості в навчанні.	2. Висока мотивація і зацікавленість у навчанні.
3. Обмежена кількість інформації, обмежений вибір, часто застарілі дані	3. Необмежена кількість свіжої автентичної інформації, широкий вибір.
4. Контроль викладача.	4. Самоконтроль і координація навчального процесу викладачем.

О.Венгер підкреслює, що навчальний відеофільм має низку характерних рис: він містить значний обсяг інформації, чинить сильний емоційний вплив на глядачів, має певний темп подачі матеріалу та керує процесом сприйняття, забезпечуючи цілісність і завершеність представленого контенту [4].

О.Кожухар зазначає, що перед використанням будь-якого відеоматеріалу (кіно- чи відеофільму) викладач повинен уважно оцінити: наскільки обсяг, якість і спосіб подачі відповідають його навчальним цілям; чи збігаються акценти авторів фільму з тими, що хотів би донести сам педагог; наскільки доречний дикторський текст; які дидактичні можливості матеріалу порівняно з іншими наочними засобами; а також чи відповідає фільм віковим особливостям студентів та їхньому рівню підготовки [19].

Важливо продумати тривалість відеоматеріалу в контексті заняття та визначити, які фрагменти можна буде використовувати в наступних уроках. Крім освітньої цінності, слід звертати увагу і на виховний потенціал матеріалу.

Аудіовізуальні засоби навчання надають широкі дидактичні можливості. Їхні фрагменти легко інтегруються з іншими методами навчання, можуть бути

коментовані як викладачем, так і студентами та використовуються у будь-якій частині заняття. Завдяки цим засобам можна створювати проблемні ситуації та визначати умови пізнавального завдання для студентів.

Таким чином, застосування аудіовізуальних матеріалів є ефективним інструментом навчання, що активізує увагу студентів, сприяє розвитку їхніх навичок і забезпечує глибше та точніше розуміння навчального матеріалу [19].

Сучасні підходи до активізації пізнавальної діяльності студентів передбачають різноманітні форми, методи та засоби навчання, правильне й свідоме поєднання яких підвищує ефективність занять, стимулює активність та самостійність студентів. Рівень навчальної активності визначається не лише результатами засвоєння матеріалу, а й характером діяльності на заняттях та під час самостійної підготовки, ставленням студентів до навчання. Основні чинники активізації включають:

- пізнавальні здібності студентів;
- міжособистісні взаємини у групі;
- педагогічну діяльність викладача;
- використані засоби навчання.

Особлива роль у навчально-виховному процесі належить педагогові. Активізація пізнавальної діяльності студентів значною мірою залежить від того, як викладач організує заняття, подасть новий матеріал, які наочні засоби застосує і який емоційний настрій створить.

До основних напрямів педагогічної діяльності належать:

- передача інформації;
- стимулювання пізнавальної активності студентів;
- застосування наочних засобів;
- створення сприятливої емоційної атмосфери та регуляція поведінки групи.

Таким чином, ключові напрями активізації пізнавальної, пошуково-дослідницької та практичної діяльності студентів включають:

- впровадження сучасних педагогічних технологій;
- ефективне використання дидактичних засобів;
- цілеспрямоване формування активності студентів у навчанні.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що використання аудіовізуальних матеріалів є одним із найбільш ефективних способів стимулювання пізнавальної діяльності студентів, оскільки охоплює всі зазначені напрями активізації їхньої навчальної активності.

1.3.Застосування аудіовізуальних засобів у стимулюванні пізнавальної діяльності студентів

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів посідає провідне місце в сучасній педагогічній науці, адже вона безпосередньо пов'язана з необхідністю розроблення й упровадження ефективних методичних стратегій, технологій та засобів навчання.

Питання педагогічних засад процесу пізнання у вищій школі стали предметом досліджень як українських, так і зарубіжних учених, серед яких – А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Лозова, М. Пістрак. Проблеми структури й організації навчального процесу висвітлювали у своїх працях Т. Ільїна, І. Ільясов, І. Лернер, В. Ягупов.

Питання управління навчально-пізнавальною діяльністю студентської молоді досліджували Л. Клименко, Н. Тализіна, Ю. Щербань. Ефективні підходи до організації навчального процесу аналізували В. Буряк, Л. Петренко, М. Скаткін, А. Сорокін, а проблеми активізації пізнавальної діяльності – В. Лозова, В. Онищук, І. Харламов, Т. Щукіна та інші науковці.

У навчальному процесі закладу вищої освіти особливе значення мають організаційні форми, що забезпечують активну участь студентів на заняттях, підвищують рівень їх знань та відповідальність за результати власної праці. Такі завдання успішно реалізуються через впровадження активних форм навчання.

Пізнавальна активність студентів є важливим елементом засвоєння знань, умінь і навичок, а ефективність навчального процесу значною мірою визначається умінням педагога керувати цією активністю. З боку викладача навчальний процес може бути організований як пасивно, так і активно, тоді як студенти також можуть проявляти як пасивну, так і активну пізнавальну діяльність.

Пізнавальна діяльність охоплює взаємодію чуттєвого сприйняття, логічного осмислення та практичної дії. Вона супроводжує всі сфери студентського життя та соціальні взаємодії – продуктивну і суспільно корисну працю, художньо-естетичну діяльність, спілкування – а також реалізується через виконання різних практичних завдань у навчанні (експерименти, конструювання, дослідницькі завдання).

У педагогічній практиці застосовують різні способи стимулювання пізнавальної активності, включаючи різноманітні форми, методи та засоби навчання. Їхній свідомий і педагогічно обґрунтований вибір, а також правильне поєднання, суттєво підвищує ефективність навчальної діяльності, сприяє активності та розвитку самостійності студентів.

Одним із основних завдань освітнього процесу виступає розвиток і вдосконалення професійних компетентностей студентів, особливо вміння результативно використовувати отримані знання в практичній діяльності. Сучасні педагогічні технології насамперед орієнтовані на підвищення активності студентів: істина, здобута власними зусиллями, має велику пізнавальну цінність і сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу.

Активізація пізнавальної діяльності неможлива без належної концентрації уваги студентів. Її дефіцит або відсутність обмежує участь студентів у колективній роботі, ускладнює сприйняття та засвоєння інформації, призводить до помилок при виконанні завдань і знижує ефективність навчання. Стимулювати індивідуальну та колективну увагу можна за допомогою евристичних бесід, дидактичних опор (схеми, плани-конспекти, наочні матеріали), самостійних завдань, контрольних порівнянь зразків, самоперевірки та взаємоперевірки, рецензування робіт тощо.

Вибір конкретних методів навчання має орієнтуватися на продуктивний результат: студент повинен не лише сприймати, запам'ятовувати і відтворювати знання, а й активно застосовувати їх у практичній діяльності, розвивати власне мислення та творчі навички. Пізнавальна активність, яка включає розумовий та практичний аспекти навчання, стимулює формування стійких професійних переконань і значно збагачує багаж знань. Відповідно, активізація навчально-пізнавальної діяльності є критично важливою для ефективності навчального процесу.

Успішність навчання визначається ставленням студентів до пізнання, їх прагненням до самостійного оволодіння знаннями, вміннями і навичками та рівнем пізнавальної активності. В умовах сучасної гуманізації освіти традиційні підходи до масового навчання мають бути спрямовані на формування самостійної, відповідальної й компетентної особистості, здатної діяти в складному соціальному середовищі, приймати морально виважені рішення та постійно вдосконалюватися впродовж життя.

Сучасні технічні засоби навчання дозволяють наочно та доступно демонструвати складні явища, сприяють активізації пізнавальної діяльності та підвищують ефективність засвоєння матеріалу. Прогрес у науці й техніці, збільшення обсягів інформації актуалізують потребу вдосконалення традиційних підручників шляхом інтеграції електронних підручників (ЕП), які

мають розширені інформаційні й техніко-комунікаційні можливості, а також включають програмні засоби організації навчання.

Особливо ефективним є поєднання ЕП із аудіовізуальними електронними засобами (АВЕЗ), що дозволяє покращити наочність, інтенсифікувати навчальний процес, раціоналізувати роботу викладача і підвищити ефективність засвоєння знань студентами. Проте, на практиці використання АВЕЗ здебільшого обмежується демонстрацією навчального матеріалу, тоді як недостатньо враховуються дидактичні, психологічні та санітарно-гігієнічні аспекти їхнього впливу на процес навчання. Тому вирішення цього завдання потребує науково обґрунтованого визначення проблем і шляхів їх усунення при інтеграції АВЕЗ з інформаційною базою ЕП.

Сучасні вимоги суспільства зумовили необхідність створення та активного впровадження різноманітних засобів навчання у системі освіти. Особливе місце серед них займають аудіовізуальні засоби навчання (АВЗН), або «слухозорові» засоби (від лат. *audire* – чути та *visualis* – зоровий), що поєднують інформацію, яку можна одночасно сприймати зорово і слухово. До цієї групи відносять як екранні, так і звукові навчальні матеріали, що значно підвищують ефективність навчального процесу.

За класифікацією М. Ляховицького, АВЗН поділяються на три типи:

- візуальні (зорові) засоби – малюнки, схеми, таблиці, репродукції творів мистецтва, транспаранти;
- аудитивні (слухові) засоби – звукозаписи, радіопередачі;
- аудіовізуальні (зорово-слухові) засоби – кіно-, теле- і відеофільми зі звуковим супроводом, програми для ЕОМ.

Залежно від способу сприйняття навчальної інформації, технічні засоби навчання можуть бути візуальними (статичні або динамічні графічні матеріали, комп'ютерні програми, Internet-ресурси), аудіальними (звукові записи),

кінестетичними та полімодальними. Інша класифікація (Зельманова) розділяє АВЗН на екранні, звукові та комбіновані екранно-звукові засоби.

АВЗН можуть виконувати різні функції у навчанні:

1. Навчальні засоби, спеціально створені для певного предмета з методично опрацьованим матеріалом;
2. Універсальні засоби, які можна залучати з інших дисциплін для наочного пояснення матеріалу;
3. Природні засоби масової комунікації, інтегровані у навчальний процес.

Інтеграція аудіальних та візуальних компонентів дозволяє передавати інформацію одночасно через зорові та слухові канали, наприклад у вигляді озвучених презентацій, комп'ютерних програм або відеороликів. Це підвищує ефективність сприйняття та засвоєння матеріалу, оскільки задіює декілька аналізаторів студентів одночасно.

АВЗН виділяються серед інших засобів навчання високим впливом на навчальний процес, адже вони забезпечують образне сприйняття матеріалу, його наочне відтворення і конкретизацію, а також поєднують наукову достовірність з художніми елементами (кіно-, фотозйомка, музика, живопис тощо).

До дидактичних особливостей АВЗН належать:

- висока інформаційна насиченість;
- оптимізація подання навчального матеріалу;
- демонстрація явищ у розвитку та динаміці;
- реалістичність відтворення фактів та процесів.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів важливо підвищувати теоретичний рівень навчального матеріалу, одночасно озброюючи їх методами самостійної роботи та прийомами пізнання. Як показує аналіз педагогічної

практики, формування пізнавальної активності потребує врахування методологічних і теоретичних засад. Ф. Савіна виділяє такі напрями:

- філософський та теоретичний аналіз сутності пізнання;
- педагогіку гуманізму, яка відображає повагу до особистості студента;
- педагогіку співпраці, що базується на взаєморозумінні, довірі, самопізнанні, особистісних цінностях та врахуванні індивідуальних і культурних особливостей студентів.

Активізація пізнавальної діяльності студентів передбачає забезпечення їх інструментами для самостійного пошуку знань, що створює умови для досягнення високого рівня творчої діяльності та розвитку креативного мислення.

Ефективне використання аудіовізуальних засобів навчання на заняттях потребує дотримання таких принципів:

- урахування психологічних та пізнавальних особливостей студентів, їх готовності до сприйняття та засвоєння матеріалу [18].;
- гармонійне поєднання АВЗН із словесним викладом викладача та іншими навчальними ресурсами;
- відповідність змісту дисципліни та навчальній меті заняття;
- застосування методичних прийомів, що стимулюють пізнавальну активність та закріплення знань.

Сучасні викладачі стикаються з необхідністю поєднання великого обсягу навчального матеріалу з високою якістю навчання та визначенням компетенцій майбутніх фахівців. Сучасний спеціаліст повинен:

- постійно оновлювати та адаптувати знання відповідно до новітніх наукових і технологічних досягнень;
- ефективно знаходити, систематизувати та аналізувати інформацію за допомогою сучасних інформаційних технологій;
- займатися самоосвітою та професійним саморозвитком;

- володіти комунікативними навичками та вміти працювати у команді.

Підбір засобів навчання слід здійснювати з урахуванням специфіки пізнавальної діяльності на різних етапах освітнього процесу. Так, на початковому етапі ознайомлення аудіовізуальні матеріали використовуються для активного відтворення умов діяльності; на етапі усвідомлення – для пояснення способів виконання завдань і демонстрації логіки дій; на етапі запам'ятовування – застосовуються проблемні методи, які стимулюють пізнавальну активність; а на етапі практичного застосування – для закріплення знань і навичок через виконання практичних вправ.

Хоча педагогіка чітко визначає цілі, завдання та класифікацію технічних засобів навчання, питання щодо найефективніших способів їх використання залишаються відкритими. Дослідження О.Олексюк та експериментальні дані підтверджують ефективність різних підходів і дозволяють виділити три основні способи інтеграції технічних засобів у навчальний процес [26].

Перший спосіб передбачає органічне поєднання матеріалів технічних засобів (відеофільмів, звукозаписів та інших) із традиційним викладом викладача під час лекцій, семінарів, практичних занять і консультацій. У цьому випадку технічні засоби виступають допоміжними матеріалами, які підсилюють наочність, зрозумілість і доказовість викладу. Використання технічних засобів відбувається безпосередньо у ході заняття, без попередньої спеціальної підготовки студентів: фрагменти відео чи звукозаписи інтегруються в матеріал лекції, демонструють нові факти або ілюструють пояснення. Після демонстрації викладач продовжує пояснення, використовуючи інші традиційні засоби [36].

Ефективність цього способу забезпечується гармонійним поєднанням технічних засобів із класичними методами навчання. Викладач планує послідовність застосування різних засобів, визначає, які знання і факти будуть передані через відео, звук або інші технічні матеріали. При цьому можна використовувати один або кілька видів засобів одночасно, що дозволяє

організувати сприйняття інформації різними сенсорними каналами та підтримує різноманітність студентської діяльності.

Основний навчальний матеріал подається викладачем, а технічні засоби лише доповнюють його пояснення, полегшуючи засвоєння інформації студентами. Цей метод наразі є найбільш поширеним і має перспективи для подальшого розширення [43].

Серед технічних засобів, що застосовуються в такому підході, виділяють:

1. Відеофільми – короткі за тривалістю (5–10 хвилин) матеріали, присвячені складним аспектам теми, легко інтегруються у лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, а також консультації.

2. Відеофрагменти – демонструються в потрібний момент заняття, не порушуючи логіки викладу, а їх зміст зазвичай легко визначається назвою.

3. Звукозаписи – активно використовуються під час викладання мов, а також у поєднанні з іншими технічними засобами. Наприклад, вони дозволяють студентам спостерігати явища, які неможливо показати традиційними методами, наприклад, аналіз шуму роботи механізмів для визначення їхнього стану або дефектів.

Окрім згаданих раніше, при першому способі можуть застосовуватися різні наочні та лабораторні матеріали: стенди, моделі, натуральні зразки обладнання. Однак це не означає їх одночасне використання під час одного заняття — викладач підбирає лише ті засоби, які відповідають конкретній темі та її змісту.

Цей підхід найбільш ефективний у спеціально обладнаних аудиторіях, які в педагогічній практиці часто називають автоматизованими. Тут багато процесів подачі та демонстрації матеріалу виконуються автоматично, що дозволяє організувати демонстрацію динамічних і статичних процесів, порівняння об'єктів, обговорення різних точок зору та активізувати розумову діяльність студентів.

Другий спосіб передбачає, що основне засвоєння знань відбувається через технічні засоби, а викладач виступає як координатор пізнавальної діяльності студентів. На таких заняттях основний час присвячується перегляду відеофільмів, телепередач або інших матеріалів, що відтворюють навчальний контент. Цей метод менш розповсюджений через складність організації та обмежену кількість навчальних відеоматеріалів, які систематично охоплюють програмний матеріал.

Аудіовізуальні засоби навчання активно реалізують ключові дидактичні принципи: цілеспрямованість, зв'язок навчання з практичним життям, наочність і створення позитивного емоційного середовища. Вони підвищують ефективність засвоєння знань завдяки яскравим та змістовним зорово-слуховим образам, що відтворюють реальні явища та процеси.

Наприклад, під час використання звукових кінофільмів, телепередач чи відеозаписів формується комплексне сприйняття: поєднуються картинка, звук, написане слово, музика, шуми, а іноді й колір. Такий синтез стимулює ефективне навчання та виховання, сприяє одночасній індивідуалізації та масовому охопленню студентів, а також посилює мотивацію до навчання.

Сучасна методика чітко розрізняє: аудіовізуальні засоби навчання — як безпосередні навчальні матеріали, та технічні засоби — як пристрої, що забезпечують їх демонстрацію.

Аудіовізуальні засоби навчання сьогодні охоплюють такі основні категорії:

1. Аудіоматеріали (фонограми): усі види фонетичних вправ і тестів, записи текстів та оповідань, аудіоуроки та лекції.
2. Відеоматеріали: відеофрагменти, навчальні відеоуроки, тематичні фільми та лекції, слайди і транспаранти.
3. Комп'ютерні навчальні матеріали: електронні підручники, інтерактивні самовчителі, довідники, словники, освітні програми, тестові системи та навчальні ігри.

4. Інтернет-ресурси: онлайн-бази даних, відеоконференції, вебінари та інші ресурси глобальної мережі.

Інтернет, завдяки своїм широким інформаційним та дидактичним можливостям, ефективно підтримує:

- самостійну пізнавальну діяльність студентів – пошук інформації, удосконалення знань і навичок, підготовку до іспитів;
- навчальний процес у дистанційній формі;
- навчально-виховну роботу під час уроків, позаурочних занять і системи додаткової освіти.

Застосування аудіовізуальних засобів значно покращує організацію навчального процесу, робить його більш структурованим і цілеспрямованим. Вони забезпечують розширені педагогічні можливості, проте їх ефективна реалізація залежить від науково обґрунтованого визначення форм і методів подачі матеріалу, оформлення текстів і наочних матеріалів, відбору інформації та критеріїв оцінювання навчальних результатів. Важливо поєднувати загальні педагогічні принципи з предметно-специфічними вимогами, що постійно оновлюються у зв'язку з науково-технічним та соціальним прогресом.

Досвід експериментальної та практичної роботи показує, що систематичне використання сучасних технічних засобів навчання дозволяє:

1. Підвищити ефективність навчального процесу – студентам стає доступним широкий спектр знань і явищ, які складно подати без технічних засобів;
2. Стимулювати пізнавальну активність і самостійність студентів, посилювати їх інтерес до дисципліни;
3. Систематично контролювати знання та вміння, підвищуючи якість оцінювання;
4. Удосконалювати форми та методи навчання, виділяючи більше часу для самостійної роботи студентів;

5. Брати до уваги індивідуальні особливості студентів і створювати умови для розвитку їхніх здібностей. Традиційне навчання у середньо-спеціальних закладах сьогодні не відповідає сучасним вимогам, адже воно орієнтоване лише на механічне засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених програмою. Такий підхід базується на асоціативно-рефлекторній теорії навчання XVIII століття, де студент виступає пасивним спостерігачем, а викладач – авторитарним носієм знань. Новітні методики, навпаки, прагнуть до активізації пізнавальної діяльності та розвитку творчого потенціалу студентів.

Активізація пізнавальної діяльності студентів без розвитку їхнього пізнавального інтересу є не лише складною, а фактично неможливою. Саме тому під час навчального процесу необхідно систематично стимулювати, підтримувати та поглиблювати пізнавальний інтерес студентів, розглядаючи його як важливий мотив навчання, стійку рису особистості та потужний засіб підвищення ефективності навчання [40].

Ефективне викладання неможливе без пробудження активності студентів. Стимулювання пізнавальної діяльності не обов'язково має слідувати за організацією заняття – воно може передувати йому, здійснюватися паралельно або завершувати навчальний процес. Основна функція стимулювання – привернути увагу студентів до теми, викликати інтерес і допитливість, одночасно формуючи у них почуття відповідальності та мотивацію до навчання.

Важливо не лише зацікавити студентів на початку заняття, підкресливши актуальність і незвичність теми, а й продумати методи стимулювання протягом усього уроку, особливо у його другій половині, коли природно зростає втома і необхідна підтримка активності. Формування дослідницьких умінь на уроках історії досягається через поєднання активних методів, аудіовізуальних та мультимедійних технологій [33].

У сучасному суспільстві особливого значення набувають знання та навички роботи з комп'ютером та здатність оперувати інформацією з різних джерел,

аналізувати її та ефективно використовувати для саморозвитку, повсякденного життя й навчання. У Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки пріоритетом визначено впровадження інновацій, інформаційних технологій та створення сучасних навчальних ресурсів [41].

Використання комп'ютера на заняттях змінює роль технічних засобів навчання та дозволяє реалізувати низку дидактичних завдань:

- забезпечення науковості викладання;
- розвиток пізнавальних інтересів та здібностей студентів;
- формування глибоких та стійких знань;
- прискорення засвоєння матеріалу та його запам'ятовування;
- активізація самостійної роботи студентів;
- підвищення наочності навчального матеріалу.

Комп'ютер стає особливо необхідним через інтенсифікацію вивчення історії, зростання обсягу інформації та обмежений час на її опрацювання. Він дозволяє компактно й наочно подати матеріал, насичуючи уроки різноманітними візуальними та аудіоматеріалами. До навчальних відеоматеріалів належать телеекскурсії до музеїв, виставок, меморіальних пам'ятників, телевізійні передачі про історичні події та проблеми, які часто записуються на електронні носії для подальшої демонстрації студентам.

Дослідження показують, що комбінування зорового та слухового сприйняття значно підвищує ефективність запам'ятовування: у звуковому форматі – близько 25% матеріалу, у візуальному – приблизно 33%, а при їх поєднанні – до 50%. Саме тому використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів є надзвичайно важливим для сучасного навчального процесу [24].

Методи та прийоми роботи з навчальними аудіовізуальними матеріалами надзвичайно різноманітні і залежать від мети заняття, рівня зацікавленості студентів, змісту теми та обраних способів активізації пізнавальної діяльності.

По суті, йдеться про комплекс прийомів, що формує психологічну готовність студентів до сприйняття відео- та аудіоматеріалів. До таких прийомів належать:

- ознайомлення студентів із метою перегляду;
- виділення головних моментів під час перегляду;
- вступне слово викладача;
- формулювання проблемних питань або завдань;
- розробка плану роботи;
- завдання на переказ або обговорення матеріалу;
- виконання практичних вправ;
- підсумкова бесіда.

Сучасні програмно-педагогічні комплекси з історії зазвичай мають розділи, де зібрані тематичні відеосюжети, доступні для використання викладачем. Крім цього, існують спеціальні відеохрестоматії та інші мультимедійні комплекси, що розширюють можливості навчання.

Аудіовізуальні матеріали цінні з точки зору навчання тим, що:

- представляють історичні факти у захопливій та наочній формі;
- створюють сюжетно-тематичні картини та реконструкції подій минулого, яких неможливо спостерігати безпосередньо;
- наближають студентів до історичних подій, конкретизуючи їхні уявлення;
- допомагають пов'язати знання з візуальними образами;
- сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

Використання сучасних комп'ютерних технологій значно розширює ці можливості, дозволяючи ефективніше взаємодіяти студенту з викладачем, розвивати мислення та особистість, самостійно осмислювати історичні події, робити висновки та застосовувати знання на практиці.

Держава також підтримує цей напрямок через розвиток індустрії сучасних засобів навчання, повне забезпечення ними закладів освіти та впровадження новітніх інформаційних технологій.

Хоча використання аудіовізуальних матеріалів у викладанні історії практикується давно, раніше їхня обмежена кількість і низька якість не дозволяли викладачу максимально ефективно їх застосовувати. Сьогодні ж завдяки мультимедійним технологіям можна орієнтуватися на особистість кожного студента, забезпечити розуміння та осмислення матеріалу, залучати до аналізу історичних джерел, відеофільмів та аудіозаписів.

Аудіовізуальні засоби дозволяють враховувати індивідуальні особливості, інтереси та здібності студентів, роблячи навчальні заняття більш цікавішими та ефективними. Демонстрація відеоматеріалів підвищує інтерес і формує стійку увагу завдяки яскравості, динамічності, контрастності зображень та звуковому супроводу. Це сприяє глибокому засвоєнню знань, формуванню чітких уявлень та активному пізнавальному процесу [27].

Згідно з А. Верлань та Н. Тверезовською, мультимедійні засоби навчання ґрунтуються на традиційних дидактичних принципах. Використання аудіовізуальних і мультимедійних засобів є невід'ємною складовою діяльності викладача, оскільки вони значно розширюють дидактичні можливості навчання. Їхній потенціал можна узагальнено визначити наступним чином:

- урізноманітнення способів подання навчальної інформації;
- різноманітність навчальних завдань;
- забезпечення зворотного зв'язку та активізація діалогової взаємодії у навчальному процесі;
- індивідуалізація навчання та розширення самостійності студентів;
- використання ігрових елементів у навчанні;
- підвищення активності студентів як суб'єктів навчального процесу;
- посилення мотивації до навчання.

Такий підхід стимулює формування професійних компетентностей студентів і розвиток їхніх дослідницьких вмінь та навичок, зокрема:

- роботу з аудіовізуальними засобами як специфічними історичними джерелами;

- спостереження та аналіз історичних подій;

- формування гіпотез і їх перевірку;

- застосування здобутих знань на практиці та у суміжних дисциплінах.

Найбільш підготовлені студенти можуть узагальнювати матеріал, готувати доповіді та реферати.

Можна виділити такі висновки щодо пізнавальної активності студентів [27]:

1. Рівень їхньої активності залежить від впливу викладача та особистого досвіду самого здобувача вищої освіти.

2. Джерелами пізнавальної активності є:

- зміст навчального матеріалу;

- організація навчального процесу;

- внутрішні резерви особистості студента та викладача.

3. Форми прояву пізнавальної активності на занятті включають:

- самостійність;

- індивідуальну творчість.

4. Умови формування пізнавальної активності:

- максимальна задіяність студентів у розумовій діяльності;

- організація навчального процесу відповідно до рівня розвитку студентів;

- створення емоційно позитивного середовища та підтримка активного емоційного тону.

У сучасних студентів складно викликати здивування або стійкий інтерес, проте навчальні заклади, які активно впроваджують аудіовізуальні засоби, демонструють такі переваги: матеріал сприймається легше, зростає зацікавленість студентів, відбувається індивідуалізація навчання, розвиваються творчі здібності (участь у створенні презентацій, веб-сайтів), активно

застосовуються різні аудіовізуальні ресурси (музика, графіка, анімація), підвищується активність пізнавальної діяльності, забезпечується динамічне подання матеріалу, створюються умови для формування самооцінки та розвитку самостійності студентів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

2.1. Складові, критерії та індикатори активізації пізнавальної діяльності студентів

Вирішення проблеми активізації пізнавальної діяльності студентів неможливе без чіткого визначення критеріїв, показників і рівнів цього процесу. Оцінювання педагогічного процесу є надзвичайно складним через кілька причин: неможливість звести різноманітні педагогічні явища та механізми до єдиного показника, тісний взаємозв'язок між процесуальними та результативними аспектами, необхідність враховувати не лише зовнішні прояви діяльності, а й її внутрішню структуру, нечіткість існуючих критеріїв та потребу поєднання якісних і кількісних методів оцінювання.

У цьому контексті головним завданням є встановлення критеріїв активізації пізнавальної діяльності студентів, що дає змогу:

- оцінити рівень їхньої поточної активності;
- конкретизувати напрями педагогічного впливу;
- встановити ефективність проведеної навчальної роботи.

Компоненти, критерії та показники повинні при цьому:

а) відображати не прямі прояви діяльності під впливом викладача, а опосередковані ознаки, що свідчать про перехід студентів від зовнішньої стимуляції до внутрішньої мотивації;

б) забезпечувати стійку, тривалу активність, а не одноразові реакції;

в) демонструвати взаємозв'язок пізнавальної активності з професійним розвитком та самовдосконаленням студента.

Т. Шамова наголошує, що такі підходи не можна розглядати окремо. Поділяючи її думку, ми застосовуємо їх у взаємопов'язаному поєднанні, що дозволяє сформувати цілісне уявлення про «пізнавальну активність» як про мету, засіб і результат навчальної діяльності.

Для ефективного розвитку пізнавальної активності майбутніх фахівців важливо розуміти її структуру. Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями Л. Мар'яненка, до основних складових пізнавальної активності належать: ініціативність у навчально-пізнавальній діяльності, здатність

трансформувати мислення задля творчого або глибокого засвоєння знань, а також потреба у творчій діяльності [23].

Формування пізнавальної активності у студентів відбувається поступово та включає кілька етапів:

- ініціація участі студентів у навчальному процесі;
- заохочення мисленнєвої та емоційної залученості для опанування знань і навичок;
- розвиток вольових якостей для подолання складнощів у навчанні;
- встановлення стійкої звички до розумової діяльності та формування потреби у самостійному аналітичному мисленні. [45,46].

Т. Тернавська виділяє кілька ключових елементів у структурі пізнавальної діяльності:

- конвергентна здатність включає інтелектуальний рівень, числовий, вербальний та просторовий інтелект, а також мисленнєві та мовленнєві операції (аналіз, синтез, узагальнення, прогнозування, висновки, перенесення знань на нові ситуації, встановлення внутрішніх зв'язків між об'єктами) і вміння діяти самостійно;
- креативність, що проявляється через оригінальність, унікальність та творчий потенціал;
- здатність до навчання, яка виявляється в організованості, старанності, наполегливості, цілеспрямованості та самоконтролі;
- пізнавальні стилі, що включають потребу у навчанні, різні види навчальної мотивації (пізнавальну, комунікативну, емоційну, мотивацію саморозвитку, прагнення до досягнень і зовнішню стимуляцію) та позитивне ставлення до навчального процесу;
- самооцінка, яка передбачає самокритичність, впевненість у власних силах і прагнення до самовдосконалення [44].

Н. Давидюк виділяє наступні структурні компоненти пізнавальної діяльності:

Мотиваційний компонент – включає потреби і мотиви до знань та пізнавальної діяльності, підвищений інтерес до окремих дисциплін;

Інтелектуальний компонент – мисленнєва та мовленнєва активність, здатність формулювати проблеми та поглиблювати зміст отриманої інформації;

Емоційно-вольовий компонент включає задоволення від навчання, зацікавленість навчальним матеріалом, самостійність і наполегливість у виконанні навчально-пізнавальних завдань та самостійній роботі;

Процесуальний компонент – розвиток навчально-пізнавальних навичок, вмінь, методик самоконтролю та самоучіння, а також застосування технологій розв’язання стандартних і нестандартних завдань [10].

І. Засядько підкреслює, що пізнавальна діяльність студента має складну структуру, яка охоплює мотиви, мету, засоби, план дій, проміжні та кінцеві результати. Водночас її реалізація в навчальному процесі залежить від особистісних характеристик конкретного студента та таких факторів, як мотивація, мислення, пам’ять, психофізіологічні здібності, практичний і теоретичний досвід, воля й здатність до рефлексії.

Венгер О., аналізуючи різні підходи до структури пізнавальної діяльності, виділяє три ключові компоненти:

Компонент 1 – оволодіння базовими теоретичними знаннями дисципліни через слухання, читання, конспектування, аналіз і реферування з метою досягнення визначених навчальних результатів.

Компонент 2 – засвоєння методів практичного застосування теоретичних знань, що включає осмислення інформації, виконання дій за зразком, систематизацію рішень, аналіз прикладів використання типових прийомів, складання узагальнень та виконання практичних вправ.

Компонент 3 – формування власного «інструмента мислення» в межах дисципліни, який перевіряється через контроль з боку викладача та самоконтроль студента, оцінюється ефективність і доцільність його застосування [4].

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє розглядати пізнавальну активність як складну інтегративну характеристику особистості, що включає три взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, змістово-операційний та емоційно-вольовий.

Мотиваційний компонент відображає стійке емоційно-позитивне ставлення до змісту та процесу навчання, проявляється через захоплення, підвищену працездатність і особисту зацікавленість у пізнанні. Продуктивна пізнавальна діяльність виникає тоді, коли активізуються пізнавальні потреби студента.

Операційна сторона включає орієнтовну, виконавську та контрольну функції. Розвинуті розумові операції дозволяють студенту виділяти головне у матеріалі, формулювати проблеми, висувати гіпотези, планувати напрямки пошуку, перевіряти власні припущення.

Продуктивна пізнавальна діяльність відрізняється від репродуктивної тим, що студент не обмежується механічним відтворенням інформації, а активно досліджує можливі шляхи розв'язання завдань, перетворює отримані знання та методи їх здобуття на нові підходи. Під час роботи з «невідомими» ситуаціями (за А. Брушлінським) він виявляє приховані властивості об'єктів і явищ, встановлює між ними закономірності та залежності і застосовує свій досвід у нових умовах навчання [6].

Мотиваційний компонент пізнавальної активності включає такі складові: пізнавальні потреби, інтерес до навчання, спрямованість особистості на здобуття знань, позитивне ставлення до навчального процесу та ініціативність у пізнавальній діяльності. Мотиви тісно пов'язані з навчальною метою, оскільки усвідомлення і прийняття студентом поставлених завдань інтегрує його у сам

процес навчання. Тому постановка цілей і завдань повинна здійснюватися на всіх етапах заняття, а не обмежуватися лише його початковою фазою.

Змістово-операційний компонент охоплює провідні знання та способи навчальної діяльності, а також усі мисленнєві операції й пізнавальні процеси, пов'язані з перетворенням інформації. До нього входить система актуалізованих теоретичних знань, раніше засвоєні методи навчання, навички та уміння, логічні операції, які слугують інструментом для здобуття та опрацювання нових відомостей.

Емоційно-вольовий компонент характеризується такими якостями студента, як старанність, вдумливість, схильність до дискусії, наполегливість у подоланні труднощів, прагнення до самовдосконалення, самовпевненість, самокритичність, почуття гідності, відсутність страху помилитися, цілеспрямованість та здатність організувати власну навчальну діяльність. Саме така структура, на нашу думку, відображає пізнавальну активність студента в повному обсязі.

Перейдемо до визначення поняття «критерій» у педагогічних дослідженнях. Воно означає об'єктивну ознаку, за допомогою якої можна здійснити порівняльну оцінку певного явища, встановити рівень його розвитку у різних студентів або систематизувати вивчені факти та процеси. Важливо зауважити, що для надійної оцінки ознак чи якостей особистості необхідно спостерігати їх протягом тривалого часу та визначати домінуючі прояви порівняно з іншими характеристиками.

За Великим тлумачним словником української мови, критерій (від грец. *kriterion* – засіб для судження) визначається як основа для оцінювання, класифікації або визначення чогось; тобто своєрідне мірило [3]. У педагогічному контексті критерій розглядають як ознаку чи показник, що дозволяє оцінити певний предмет, явище або процес [22].

Т. Хоменко визначає критерій як «найзагальнішу суттєву ознаку, за якою здійснюють оцінку та порівняння педагогічних явищ, їхніх властивостей і процесів» [49].

Критерії оцінювання педагогічних явищ повинні відповідати таким вимогам:

1. Об'єктивність – оцінка досліджуваної ознаки має бути однозначною, незалежно від того, хто її проводить.
2. Адекватність (валідність) – критерій має відображати саме ті характеристики, які передбачені експериментом.
3. Нейтральність – забезпечення однакових умов для всіх учасників дослідження.
4. Повнота охоплення – врахування всіх суттєвих аспектів досліджуваного явища або процесу [22].

Існують різні підходи до формування системи критеріїв навчальної та пізнавальної діяльності. Один із них ґрунтується на оцінюванні знань, умінь та навичок студентів, інший – на визначенні змін у мотиваційній, змістово-операційній та емоційно-вольовій сферах.

В «Енциклопедії освіти» зазначено, що показники – це конкретні й типові прояви найважливіших сторін досліджуваного явища. Вони повинні відповідати таким вимогам [13]:

- бути простими й доступними для розуміння та застосування;
- охоплювати суттєві характеристики та враховувати специфіку феномена;
- надавати можливість кількісної та якісної оцінки розвитку досліджуваного явища.

Підсумовуючи дослідження науковців, Л. Фоменко зазначає, що критерії розвитку пізнавальної активності майбутніх педагогів визначаються як ключові ознаки, за якими оцінюють ступінь сформованості цієї якості. Для кожного

критерію виділяються показники – динамічні складові, що демонструють конкретні прояви пізнавальної активності та рівень розвитку даної якості [44].

Проведений теоретичний аналіз дозволив визначити вихідні позиції та уточнити смислове наповнення поняття «активізація»:

а) як система зовнішніх впливів, що сприяють підвищенню рівня активності та якості діяльності; у цьому значенні активізація близька до педагогічного стимулювання;

б) як стан суб'єкта діяльності, що характеризується зростанням активності; у цьому випадку її зміст частково збігається з поняттям мотивації певної діяльності;

в) як ціль навчального процесу, яка полягає у трансформації зовнішніх впливів у внутрішню самостійність та здатність до саморегуляції.

На основі аналізу різних підходів можна запропонувати таке розширене визначення активізації пізнавальної діяльності студентів: з одного боку, це прояв високого рівня самостійності та внутрішньої мотивації у пізнавальній діяльності; з іншого – цілеспрямоване впливання на процес навчання через створення сприятливих психолого-педагогічних умов, що забезпечують формування внутрішніх мотивів і цілей, ефективне засвоєння знань та здобуття практичних навичок для їх застосування в професійній діяльності [24]. Між цими аспектами існує прямий зв'язок: результат зовнішньої активізації проявляється у перетворенні активності студента на стабільну рису особистості.

Оцінка проявів пізнавальної активності студентів під час навчальної діяльності та визначення тенденцій її зростання (активізації) становить окрему наукову проблему, що передбачає встановлення критеріїв активізації, а також відповідних показників і рівнів [6].

Теоретична модель передбачає систему критеріїв, показників і рівнів оцінки активізації пізнавальної діяльності студентів, охоплюючи різні аспекти

їхньої участі як у навчально-виховному процесі, так і в професійній підготовці. Узагальнену характеристику цієї моделі наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники активізації пізнавальної діяльності студентів

Критерії	Показники
К1 – особливості пізнавальної діяльності	а1 – потреба в читанні психолого-педагогічної літератури; в1 – систематичність у пізнавальній діяльності; с1 – самостійність у пізнавальній діяльності;
К2 – активність у пізнавальній діяльності	а2 – цілеспрямованість у пізнавальній діяльності; в2 – пізнавальна ініціативність; с2 – організованість у пізнавальній діяльності;
К3 – орієнтація на професійне самовдосконалення (саморозвиток)	а3 – усвідомлення необхідності самовдосконалення (саморозвитку); в3 – наявність стратегічного плану життя; с3 – реалізація завдань стратегічного плану.

Слід підкреслити, що критерії ефективності, створені для оцінювання результатів студентів, за умови певної адаптації можуть бути використані й для вимірювання ефективності їх навчально-пізнавальної діяльності. Тому спершу доцільно розглянути наукові підходи до формування комплексу критеріїв для студентів.

Так, О. Венгер запропонував визначати ефективність навчальної діяльності за такими критеріями:

- досягнення студентами реального рівня успішності, який відповідає їхнім можливостям на даному етапі навчання;
- дотримання встановлених часових нормативів під час виконання навчальних завдань;
- забезпечення мінімальних витрат зусиль при досягненні запланованих результатів [4].

Л.Маряненко також виокремлював ключові критерії – час, необхідний для опанування навчального матеріалу, та якість засвоєних знань.

На думку науковця, саме ці показники відображають рівень організації пізнавального процесу та сприяють розвитку загальних інтелектуальних і пізнавальних здібностей студентів [23].

Т. Кошіль своїх дослідженнях акцентував увагу на критеріях, що визначають якість навчальної діяльності студентів під час занять. До основних він відносив час, необхідний для досягнення результату, та обсяг енерговитрат, пов'язаний із виконанням навчальних завдань. Окрім цього, учений запропонував систему показників для оцінювання діяльності викладача, серед яких — рівень знань студентів, уміння застосовувати отримані знання на практиці, динаміка навчального прогресу та ступінь зацікавленості студентів у вивченні предмета [20].

І. Ільницька у своїх наукових дослідженнях застосовує для оцінювання рівня розумової активності студентів критерії, розроблені І. Огородніковим. Ці критерії дають змогу визначити ступінь оптимальності засвоєння навчального матеріалу, а також рівень сформованості пізнавальної активності та самостійності студентів у процесі навчання. Найважливішими, на її думку, є чотири критерії:

- обсяг засвоєних знань;
- усвідомлення та вміння аналізувати й узагальнювати вивчений матеріал;
- здатність застосовувати знання в практичній та пізнавальній діяльності;
- активність у постановці питань, їх кількість і характер [25].

Особливу увагу приділяють критеріям, що визначають «пізнавальну потребу як ключову умову розвитку пізнавальної активності». Такі критерії були запропоновані В. Антиповою, Г. Бокаревою та В. Ілліним і включають:

- зацікавленість у вивченні нового матеріалу;
- зайняття предметом у вільний час;
- негативну реакцію на перерву в пізнавальній діяльності;
- прагнення виконувати необов'язкові завдання різного рівня складності;

- звертання до викладача з питаннями поза програмою;
- активність у вирішенні навчальних проблем та якість знань.

У цих критеріях також розглядаються відповідні параметри та способи їх оцінювання.

В. Лозова пропонує класифікацію видів і критеріїв активності студентів, ґрунтуючись на ступені прояву їхніх вольових зусиль у навчальному процесі. Такий підхід дозволяє оцінити не лише рівень інтелектуальної чи пізнавальної активності, а й мотиваційно-вольовий компонент, що відображає цілеспрямованість, наполегливість і саморегуляцію студентів у досягненні навчальних цілей [21].

На основі проведеного теоретичного аналізу, з урахуванням специфіки навчально-пізнавальної діяльності студентів та цілей дослідження, було визначено такі ключові критерії ефективності й відповідні показники їх сформованості:

1. Мотиваційно-вольовий критерій – відображає характер і спрямованість мотивації студента, рівень розвитку його пізнавального інтересу, здатність до постановки цілей та сформованість вольових якостей, таких як цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, самостійність, ретельність і активність.

2. Когнітивний критерій – характеризує рівень засвоєння студентом загальнонаукових і професійно орієнтованих знань, а також умінь і навичок, необхідних для ефективної пізнавальної діяльності та розв'язання навчальних і практичних завдань.

3. Процесуально-операційний критерій – відображає здатність до аналізу, порівняння, узагальнення та систематизації, а також високий рівень адаптації у навчальній діяльності.

4. Контрольно-оцінний критерій – охоплює опанування студентом навичок самоконтролю та самооцінки.

Суб'єктами процесу професійної підготовки виступають викладачі та студенти, які взаємодіють у межах освітнього середовища, реалізуючи відповідно стимулюючу (з боку викладача) та пізнавальну (з боку студента) діяльність. Така взаємодія забезпечує розвиток пізнавальної активності майбутніх фахівців.

Структура пізнавальної активності студентів відображає взаємозв'язок її основних складових компонентів, серед яких: пізнавальний інтерес (внутрішня мотивація до здобуття знань), пізнавальна ініціатива (здатність самостійно виявляти активність у навчальному процесі), самостійність (уміння організувати власну пізнавальну діяльність), повнота знань (глибина і системність засвоєного матеріалу) та мобільність знань (здатність швидко й ефективно застосовувати їх у нових ситуаціях).

Експериментальна технологія активізації пізнавальної діяльності студентів ґрунтується на системному підході до організації навчального процесу та передбачає поетапну реалізацію взаємопов'язаних складових:

1. Чітке визначення цілей процесу на основі діагностики результатів навчальної діяльності студентів. Цілі формуються відповідно до педагогічної ієрархії завдань, яка охоплює систему різнорівневих пізнавальних і професійно орієнтованих завдань, що спрямовані на розвиток як базових знань, так і професійних компетентностей.

2. Системна організація методів і прийомів навчання — передбачає побудову впорядкованої методичної системи, що забезпечує пріоритет самостійної, пошукової та творчої діяльності студентів, тісний взаємозв'язок між викладанням і навчанням, а також орієнтацію на кінцеву дидактичну мету. У межах цієї системи створюються педагогічні умови, які стимулюють розвиток пізнавальної активності та формують готовність студентів до саморозвитку.

3. Професійно-орієнтований проблемний зміст навчання — реалізується через використання різнорівневого підходу до структурування навчального

матеріалу, що враховує поступовий перехід від репродуктивних форм діяльності до творчої самостійності студентів. На цій основі формується інтегративна структура пізнавальної активності, яка поєднує знання, вміння, мотивацію та здатність до інноваційного мислення.

Активізація внутрішньої та зовнішньої діяльності студентів здійснюється шляхом використання аудіовізуальних засобів навчання, підтримання мотиваційної складової освітнього процесу, а також індивідуалізації методів і темпу навчання відповідно до особистісних можливостей кожного здобувача освіти. Це сприяє досягненню найвищого рівня підготовленості та розвитку пізнавальної активності студентів. Водночас мета та методика контролю узгоджуються із загальними навчальними завданнями, що забезпечує перехід від суб'єктно-об'єктних відносин до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі навчання.

Пріоритетними методами та формами навчання, які сприяють впорядкуванню самостійної пізнавальної діяльності студентів, виявилися заняття з використанням аудіовізуальних засобів. У експериментальній групі застосування таких засобів забезпечило: системний підхід до навчання, що передбачає послідовне формування практичних умінь як змістового, так і організаційного характеру з поступовим ускладненням завдань, що стимулює розвиток пізнавальної активності студентів; структурування навчального матеріалу, яке дозволяє раціонально поєднувати теоретичне навчання та практичну діяльність, одночасно збільшуючи час для продуктивної самостійної роботи студентів, особливо при інтеграції аудіовізуальних засобів у навчальний процес.

Проаналізувавши наведене, можна дійти висновку, що опанування нового навчального матеріалу стимулює студентів до активної пізнавальної діяльності та сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання. При цьому зовнішній

вплив реалізується через психічні стани, вольові якості та емоції студента, а ефективне засвоєння знань потребує активної участі самого суб'єкта пізнання.

Пізнавальна активність, таким чином, відображає індивідуальні особливості студента під час навчальної діяльності: характер мотивації, рівень сформованого пізнавального інтересу, здатність до самостійного постановлення навчальних цілей, а також формування вольових якостей: цілеспрямованості, наполегливості, рішучості, самостійності, ретельності та активності.

Для нашого дослідження були визначені основні критерії пізнавальної активності: мотиваційно-вольовий, когнітивний, процесуально-операційний та контрольний-оцінний.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики підготовки майбутніх фахівців показує, що недостатній рівень активізації пізнавальної діяльності призводить до педагогічної суперечності між вимогами системи підготовки педагогічних кадрів та фактичним рівнем професійної підготовки студентів, а також обмеженими дидактичними можливостями навчального процесу. Усунення цієї суперечності можливе через створення сприятливих педагогічних умов, зокрема за рахунок впровадження аудіовізуальних засобів, які виступають ефективним механізмом стимулювання навчальної діяльності сучасних студентів.

2.2. Методичні основи та організаційні аспекти експериментального дослідження

Для визначення ролі аудіовізуальних засобів навчання у стимулюванні пізнавальної діяльності майбутніх педагогів та оцінки рівня сформованості окремих компонентів пізнавальної активності було проведено дослідження серед студентів факультету громадського розвитку та здоров'я Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.

Гжицького. У дослідженні брали участь дві групи: експериментальна (ЕГ) — 20 студентів II курсу, для яких реалізовувався спеціально розроблений комплекс занять із використанням аудіовізуальних засобів, та контрольна (КГ) — 20 студентів II курсу, у яких рівень сформованості пізнавальної активності оцінювався без застосування аудіовізуальних засобів.

Експериментальне дослідження було побудоване на трьох етапах:

Метою першого етапу – констатувального експерименту – було визначення початкового рівня пізнавальної активності студентів у контрольній та експериментальній групах. Було зафіксовано емпіричні показники, що давали можливість оцінити базові характеристики пізнавальної діяльності. Показники контрольної групи використовувалися як еталон для порівняння з результатами експериментальної групи перед початком впровадження методики активізації.

На другому етапі – формувальному експерименті – для експериментальної групи проводилися заняття з історії України із застосуванням аудіовізуальних засобів, таких як документальні та художні фільми, аудіоматеріали, комп'ютерні мультимедіа (див. Додаток А). Для оцінювання ефективності використаних методів було визначено чотири ключові компоненти пізнавальної діяльності:

1. Мотиваційно-вольовий компонент характеризується типом мотивації, рівнем пізнавального інтересу, здатністю ставити та досягати цілі, а також сформованістю вольових якостей: цілеспрямованості, наполегливості, рішучості, самостійності, ретельності та активності;

2. Когнітивний компонент – рівень засвоєння загальних і спеціальних знань, умінь та навичок;

3. Процесуально-операційний компонент включає рівень адаптивності та розвиток когнітивних умінь, таких як аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація інформації;

4. Контрольно-оцінний компонент – опанування вмінь самооцінки та самоконтролю.

Заняття з експериментальною групою проводилися із застосуванням технічних засобів навчання як у комп'ютерному класі, так і на платформі ZOOM, тоді як контрольна група опанувала матеріал за стандартною програмою без використання аудіовізуальних засобів.

Третій етап – контрольний експеримент – полягав у повторній діагностиці пізнавальної активності студентів обох груп після завершення серії занять. Результати контрольної групи використовувалися як базовий еталон для порівняння з показниками експериментальної групи, що дало змогу оцінити ефективність впроваджених методик.

У ході дослідження використовували комплекс методів, включаючи анкетування, опитування, тестування та спостереження, що дозволило всебічно оцінити пізнавальну активність студентів. Для визначення рівня мотиваційно-вольового компоненту застосовували опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та уникнення невдачі» та інструмент А. Звєрькова і Є. Ейдмана «Дослідження вольової саморегуляції»

Опитувальник А. Реана складається з 20 запитань, кожна відповідь оцінюється 1 балом за збіг із ключем. Інтерпретація результатів відбувається за наступною шкалою: 1–7 балів свідчать про мотивацію до уникнення невдачі, 14–20 балів – про мотивацію до успіху, 8–13 балів – мотиваційний полюс проявлений слабо. Водночас 8–9 балів характеризують тенденцію до уникнення невдачі, а 12–13 балів – до прагнення до успіху (див. Додаток Б).

Методика А. Звєрькова та Є. Ейдмана передбачає 30 запитань, результати яких аналізуються за ключем для визначення рівня вольової саморегуляції. Інструмент дозволяє оцінювати загальну саморегуляцію та її складові – наполегливість і самовладання. Кожен індекс формується як сума балів за відповіді, що відповідають ключу, включно з 6 замаскованими твердженнями

для підвищення достовірності. Максимальні значення балів становлять: загальна шкала – 24, субшкала наполегливості – 16, субшкала самовладання – 13. Високий рівень розвитку вважається при перевищенні половини максимальної кількості балів: загальна саморегуляція – понад 12, наполегливість – понад 8, самовладання – понад 6 балів (див. Додаток В).

Для оцінювання рівня розвитку когнітивного компоненту застосовували модифіковану методику П. Третьякова «Визначення рівня навченості», що включає п'ять послідовних етапів:

Викладач обирає невеликий обсяг нового навчального матеріалу базисного характеру (7–8 хвилин роботи).

1. Актуалізація попередніх знань: перед опануванням нового матеріалу здійснюється систематичне повторення вже засвоєного, що є необхідною основою для подальшого навчання.

2. Презентація нового матеріалу: викладач надає структуроване пояснення нових понять та положень.

3. Ілюстрація застосування: демонструється приклад практичного використання нового матеріалу у схожих або модифікованих навчальних ситуаціях.

4. Організовується самостійна робота студентів із застосуванням нового матеріалу.

Було виділено три рівні, що дозволяють оцінити конкретні результати навчання та організувати навчальний процес відповідно до запланованого рівня.

Перший рівень (низький) характеризується здатністю до прямого запам'ятовування та відтворення знань і навичок, передбачених навчальною програмою. Виконання завдань на цьому рівні базується на репродуктивних діях і відповідає першим двом рівням навченості – розрізненню та запам'ятовуванню.

Другий рівень (середній) характеризується здатністю виділяти ключові ознаки та встановлювати взаємозв'язки між явищами і предметами, застосовувати теоретичні знання для виконання завдань за зразками та алгоритмами, а також аналізувати причинно-наслідкові зв'язки. Діяльність на цьому рівні відповідає процесам розуміння та формування базових умінь і навичок

Третій рівень (високий) ґрунтується на п'ятому рівні навченості, який передбачає застосування знань і вмінь у нових ситуаціях. Успішне виконання всіх завдань свідчить про високий рівень навченості; виконання чотирьох завдань відповідає середньому рівню, а три та менше завдань – низькому рівню розвитку знань і навичок (див. Додаток Г).

Оцінка процесуально-операційного компоненту пізнавальної діяльності здійснювалася за методикою діагностики особистісної креативності І.Федорчук [75], що дозволяє комплексно дослідити творчий потенціал особистості через чотири параметри: допитливість (Д), уяву (У), складність мислення (С) та схильність до ризику (Р). Хоча методика орієнтована на юнацький вік, вона зберігає прогностичну цінність і в дорослому віці.

Анкета складається з 50 запитань, що дозволяють комплексно оцінити рівень розвитку процесуально-операційного компоненту пізнавальної діяльності. З них 12 запитань присвячені допитливості, 12 – уяві, 13 – схильності до ризику та 13 – фактору складності мислення. Сумарний «сирий» бал може сягати 100, якщо не враховувати відповіді «не знаю». Методика забезпечує визначення індивідуальних показників здатності до ризику, допитливості, креативної уяви та схильності до опанування складних ідей.

Кінцевий кількісний показник кожного фактора розраховується шляхом сумування відповідей, що збігаються з ключем, та відповідей «може бути» (1 бал) із вирахуванням відповідей «не знаю» (–1 бал). Вища «сира» оцінка респондента, який демонструє позитивне ставлення до себе, свідчить про більш

виразний розвиток таких рис, як творчість, допитливість, увага, схильність до ризику та здатність опановувати складні завдання. Усі ці особистісні характеристики тісно пов'язані з творчими здібностями.

Оцінювання може проводитися окремо за кожним фактором тесту, а також шляхом отримання сумарної оцінки. Такий підхід дозволяє наочно визначити сильні (високі «сирі» бали) та слабкі (низькі «сирі» бали) сторони особистості (див. Додаток Д).

Для оцінки контрольної-оцінної компоненти застосовувалася модифікована версія опитувальника Дж. Роттера «Шкала локусу контролю». Ця методика дозволяє визначити рівень суб'єктивного контролю над різними життєвими ситуаціями, оцінюючи ступінь усвідомлення особистістю власної відповідальності за свої дії та життєві результати. Відповіді респондентів дають змогу визначити два полярні типи локалізації контролю:

Екстернальний (зовнішній) локус контролю визначається схильністю особистості вважати, що події її життя зумовлюються зовнішніми факторами, випадковістю або діями інших осіб. Інтернальний (внутрішній) локус контролю проявляється у сприйнятті значущих подій як результату власних зусиль, рішень та активних дій індивіда (див. Додаток Е).

Важливу роль у формуванні пізнавальної активності студентів зробили суб'єкти навчального процесу. Викладачі організували лекційні та практичні заняття, групові проєкти та ефективну самостійну діяльність студентів, зокрема створення мультимедійних презентацій та пошук аудіовізуальних матеріалів в Інтернеті. У такій структурі самостійної роботи роль викладача виступає стимулюючим чинником, що сприяє активізації пізнавальної активності та підвищенню зацікавленості студентів у навчанні.

Важливий внесок у формування пізнавальної активності зробили самі студенти, що проявлялося через розвиток самоконтролю та самооцінки. У процесі формування самоконтролю змінювалася позиція студента щодо

опанування нових навчальних засобів: зростала самостійність, а форми взаємодії з викладачем трансформувалися від спільної діяльності до повністю саморегульованої.

Формування самоконтролю сприяло розвитку адекватної самооцінки навчальної діяльності. Дія самоконтролю тісно пов'язана з самооцінкою, оскільки, оцінюючи власну діяльність, студент визначає необхідність внесення змін у навчальний процес.

Експериментальна перевірка ефективності використання аудіовізуальних засобів навчання була спрямована на оцінювання рівня розвитку окремих компонентів пізнавальної діяльності. Проведений теоретичний аналіз підтвердив значну роль аудіовізуальних засобів у стимулюванні пізнавальної активності студентів, що оцінювалося через різні аспекти цієї діяльності.

2.3. Результати експериментальної роботи з активізації пізнавальної діяльності студентів

На першому, констатувальному етапі дослідження було зафіксовано результати, що відображають початковий рівень мотиваційної структури студентів у контрольній та експериментальній групах. Для цього використовувався опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі», що складається з 20 запитань. Кожна відповідь, яка співпадала з ключем, оцінювалася 1 балом, після чого визначався загальний бал для подальшого аналізу рівня мотивації..

Інтерпретація результатів здійснювалась за такою шкалою: 1–7 балів – мотивація до уникнення невдачі, що свідчить про низький рівень мотивації; від 14 до 20 балів – мотивація на успіх, що характеризує високий рівень мотивації; від 8 до 13 балів – мотиваційний полюс проявлений слабо, що відповідає середньому рівню мотивації. Водночас, у межах середнього рівня можна

виділити тенденції: 8–9 балів вказують на схильність до мотивації на уникнення невдач, а 12–13 балів – на переважання мотивації до успіху.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що на початковому етапі дослідження студенти контрольної та експериментальної груп мали порівнянні показники мотиваційної активності. Так, середній рівень мотивації виявлено у 50 % студентів контрольної групи та 45 % студентів експериментальної групи, що вказує на відсутність чітко вираженого мотиваційного полюсу. Високий рівень мотивації на успіх спостерігався лише у невеликої частини студентів: 4 особи (20 %) у контрольній групі та 3 особи (15 %) в експериментальній.

Середнє значення показника мотивації успіху та уникнення невдачі у контрольній групі склало 8,3 бала, а в експериментальній – 8,4 бала, що також підтверджує приблизну рівність початкових мотиваційних характеристик студентів обох груп. Ці дані свідчать про те, що на старті експерименту студенти не мали вираженої схильності до активного досягнення успіху або уникнення невдач, що дозволило створити рівні умови для подальшого впровадження навчальних заходів з використанням аудіовізуальних засобів у експериментальній групі та оцінки їх впливу на пізнавальну активність студентів.

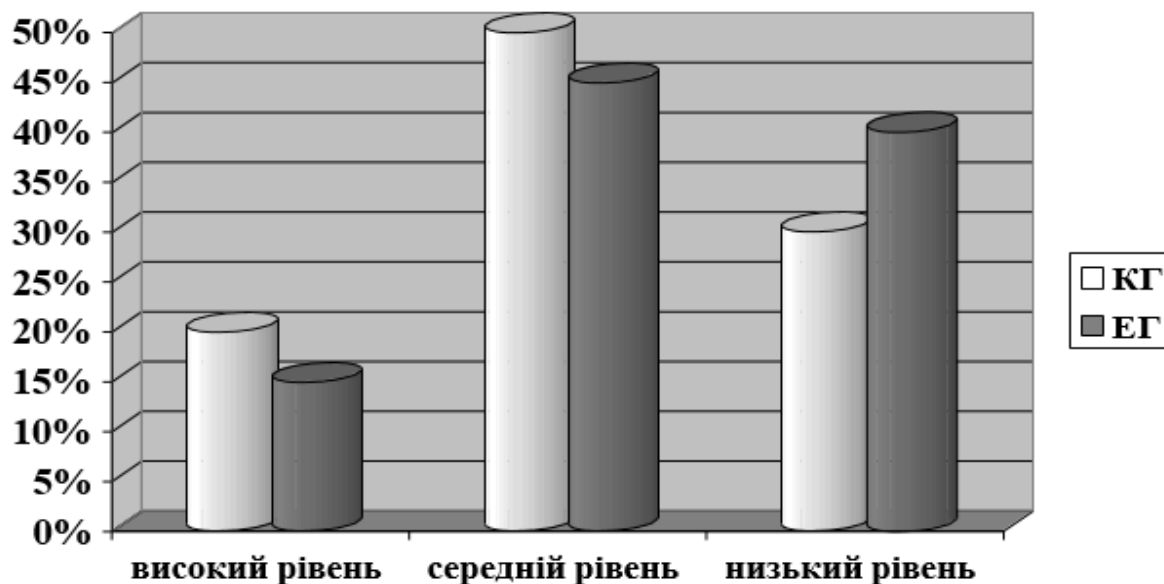

Рис. 2.1. Результати діагностики мотивації успіху та боязні невдачі в контрольній та експериментальній групах на початку експерименту

Мотивація, спрямована на досягнення успіху, належить до позитивних видів мотивації. За такого типу внутрішньої налаштованості студент, розпочинаючи діяльність, орієнтується на отримання конструктивного, значущого результату. Здебільшого такі здобувачі освіти відрізняються високим рівнем впевненості у власних можливостях, відповідальним ставленням до навчання, ініціативністю та активністю. Для них характерні наполегливість, витривалість у подоланні труднощів та чіткість у визначенні цілей.

Для оцінювання рівня сформованості вольової саморегуляції в цілому та такого її важливого компонента, як наполегливість, було застосовано методіку «Дослідження вольової саморегуляції» А. Зверькова та Є. Ейдмана. Оцінювання проводилося шляхом порівняння отриманих результатів із усередненими показниками за кожною з досліджуваних шкал. Перевищення половини максимально можливих збігів у відповідях інтерпретується як високий рівень загальної саморегуляції, наполегливості або самовладання

Результати первинного зрізу показали, що середні показники студентів контрольної групи залишаються нижчими за нормативні значення: за шкалою загальної саморегуляції – 9,2 бала, за шкалою наполегливості – 6,1 бала, за шкалою самовладання – 5,2 бала. Це свідчить про недостатній рівень розвитку вольових якостей у студентів Тільки 20% (4 студенти) контрольної групи продемонстрували високі показники, тоді як у 35% (7 студентів) спостерігається низький рівень сформованості вольової саморегуляції (рис. 2.2).

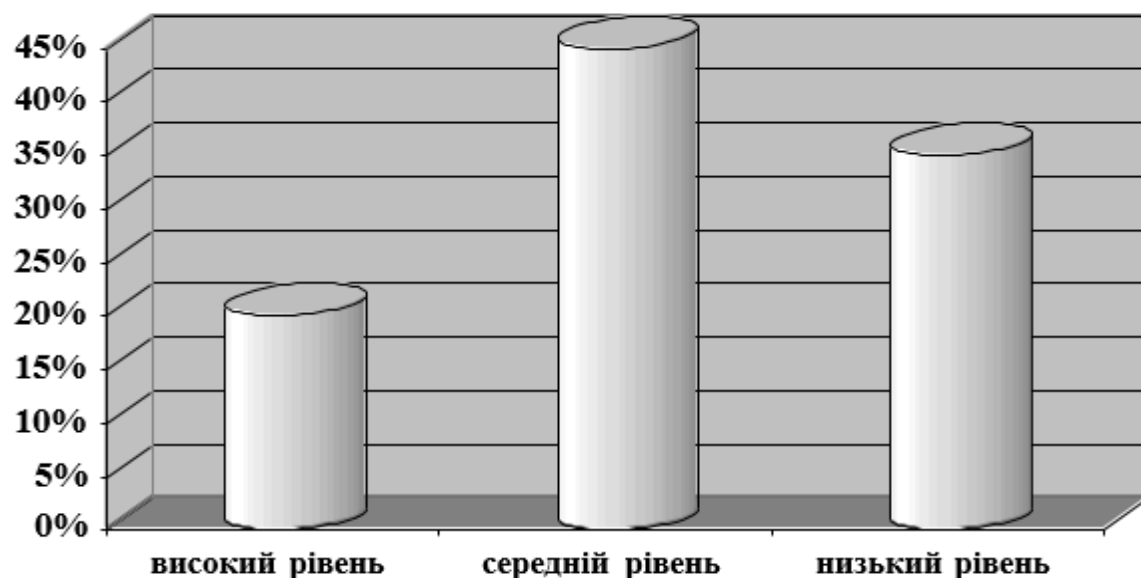

Рис. 2.2. Рівні розвитку вольової саморегуляції в контрольній групі на початку експерименту

Аналіз діагностики вольової саморегуляції студентів експериментальної групи свідчить, що середні значення також не досягають оптимального рівня розвитку вольового компоненту. Зокрема, середнє значення за загальною шкалою склало 10,1 бала, за шкалою наполегливості – 6,3 бала, а за шкалою самовладання – 5,1 бала. Отримані результати демонструють переважання низького рівня сформованості вольових якостей.

Було визначено, що високий рівень вольової саморегуляції продемонстрували лише 3 студенти (15 %) експериментальної групи. Такі результати характерні для осіб із високим рівнем емоційної зрілості, активністю, самостійністю та внутрішньою зібраністю. Самостійністю, внутрішньою зібраністю. Їм властиві впевненість у власних діях, здатність контролювати емоції, послідовність та реалістичність у постановці цілей, розвинуте почуття відповідальності.

Середній рівень сформованості вольових характеристик був зафіксований у 8 студентів (40%), що засвідчує наявність базових навичок самоконтролю, однак потребує подальшого розвитку. Натомість у 9 студентів (45%) були виявлені низькі показники за шкалами діагностики. Такі здобувачі освіти відрізняються підвищеною емоційною реактивністю, нестабільністю, схильністю до імпульсивної поведінки, нерішучістю та зниженою здатністю до рефлексії. Їм часто бракує стійкості намірів і впевненості у власних можливостях, що може негативно впливати на ефективність їхньої пізнавальної діяльності (рис. 2.3).

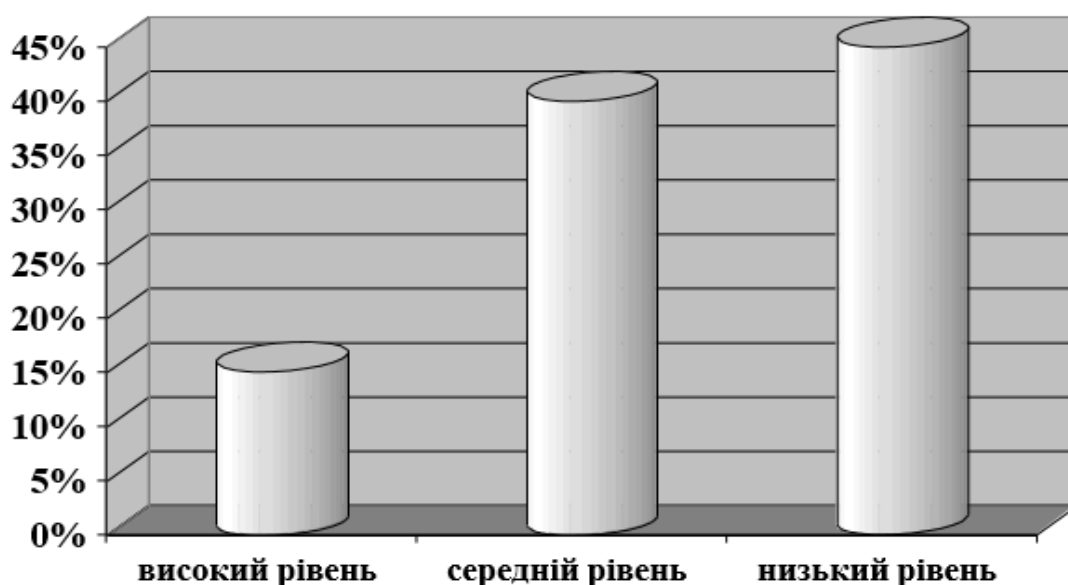

Рис. 2.3. Рівні розвитку вольової саморегуляції в експериментальній групі на початку експерименту

Результати діагностики мотиваційно-вольового компоненту свідчать, що на початковому етапі експерименту більшість студентів як контрольної, так і експериментальної груп не мали чітко визначеного мотиваційного спрямування на досягнення успіху. Тобто їхня внутрішня навчальна орієнтація характеризується невизначеністю та потребує цілеспрямованого педагогічного впливу для активізації пізнавальної діяльності.

Для визначення рівня розвитку когнітивного компоненту використовувався модифікований варіант методики П. Третьякова «Визначення рівня навченості» (див. Додаток В), що дозволяє оцінити здатність студентів засвоювати, опрацьовувати та застосовувати навчальну інформацію.

Узагальнені результати первинного тестування навчальних можливостей здобувачів наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Показник навчальних можливостей студентів контрольної та експериментальної груп на початку експерименту

Групи студентів	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Контрольна група	20%	45%	35%
Експериментальна група	25%	35%	40%

Аналіз даних, представлених у таблиці, показує, що високий рівень навчальних можливостей мають 20 % студентів контрольної групи та 25 % студентів експериментальної групи. Це свідчить про здатність цих студентів не лише засвоювати навчальний матеріал, а й творчо застосовувати знання у нових умовах, знаходити нестандартні рішення проблемних завдань та успішно виконувати завдання продуктивного характеру.

Одночасно у 35 % студентів контрольної групи та 40 % студентів експериментальної групи виявлено низький рівень навчальних можливостей, що

вказує на домінування відтворювального характеру навчальної діяльності та обмежену здатність до самостійного опрацювання і застосування знань. Середній показник навчальних можливостей становив 1,8 бала у контрольній групі та 1,7 бала — в експериментальній, що загалом підтверджує близькі стартові умови учасників дослідження.

Оцінка процесуально-операційного компоненту пізнавальної активності здійснювалася за методикою діагностики особистісної креативності О. Тунік, яка дозволяє з'ясувати рівень допитливості, уяви, схильності до ризику та інтелектуальної складності. Зведені результати продемонстрували майже однакові середні показники студентів обох груп (65,6 — у контрольній та 65,8 — в експериментальній), що пояснюється їх подібною підготовкою та навчальним середовищем.

Високі показники допитливості виявляються у прагненні студентів активно ставити запитання, шукати нові способи дії, цікавитися невідомими об'єктами та ідеями, постійно розширювати свої знання й знаходити альтернативні підходи до виконання завдань.

Студенти з розвиненою уявою вирізняються здатністю створювати оригінальні образи й сюжети, фантазувати про нові місця та ситуації, по-особливому сприймати художні й образотворчі твори, передбачати різні варіанти розв'язання проблеми. Їх мислення відзначається творчою гнучкістю та здатністю до переосмислення досвіду.

Студенти, орієнтовані на опанування складних явищ, виявляють стійкий інтерес до багатовимірних проблем та інтелектуально насичених ідей. Вони охоче обирають завдання підвищеної складності, відмовляючись від сторонньої допомоги, та наполегливо працюють над досягненням поставленої мети. Характерною є їхня схильність пропонувати розгорнуті, складні способи розв'язання проблем, навіть якщо існують простіші альтернативи. Такі студенти

свідомо шукають виклики й проявляють високу працездатність у ситуаціях, які вимагають значних інтелектуальних зусиль.

Студенти зі схильністю до ризику вирізняються сміливістю у відстоюванні власної позиції та невразливістю до зовнішньої критики. Вони ставлять перед собою амбітні цілі та прагнуть їх реалізувати, усвідомлюючи можливість припущення помилок чи тимчасових невдач. Їм властива висока пізнавальна активність, відкритість до нового, незалежність у судженнях і не боязнь нестандартних рішень. Вони готові ризикувати заради досягнення результату та цікавляться наслідками власних експериментів і пошуків [5].

Контрольно-оцінний компонент пізнавальної діяльності оцінювався за допомогою модифікованого опитувальника Дж. Роттера, який дозволяє визначити рівень суб'єктивного контролю над важливими життєвими ситуаціями та оцінити ступінь особистісної відповідальності за власні дії та прийняті рішення. Результати дослідження наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати за модифікованим опитувальником Дж. Роттера у контрольній та експериментальній групах на початку експерименту (у балах)

Шкала локусу контролю	Контрольна група	Експериментальна група
Інтернальність загальна (Із), max=44	34,7	32,3
Інтернальність у сфері досягнень (Ід), max=12	8,3	8,5
Інтернальність у сфері невдач (Ін), max=12	7,5	7,5
Інтернальність у сфері сім'ї (Іс), max=10	6,8	6,5
Інтернальність у сфері робітничих відносин (Ів), max=8	6,3	6,8
Інтернальність у сфері міжособистісних стосунків (Ім), max=4	3,1	3,1
Інтернальність у сфері ставлення до здоров'я (Ізд), max=4	2,5	2,5

Комплексний аналіз результатів усіх використаних діагностичних методик дав змогу визначити початковий рівень сформованості пізнавальної діяльності студентів обох груп. Встановлено, що високий рівень пізнавальної активності спостерігався лише у 20% студентів контрольної та експериментальної груп. Це свідчить про наявність сформованої мотиваційної спрямованості на навчання, здатності до самоконтролю та саморегуляції, а також уміння творчо застосовувати здобуті знання в навчальній діяльності.

Більшість студентів контрольної групи (45%) та значна частина студентів експериментальної групи (40%) перебувають на середньому рівні розвитку пізнавальної діяльності. Така ситуація свідчить про існування значного потенціалу для її подальшого вдосконалення за умови цілеспрямованого педагогічного впливу та системного стимулювання навчальної активності.

Водночас 35% студентів у контрольній групі та 40% — у експериментальній — характеризуються низькими показниками пізнавальної

активності, що вказує на недостатню сформованість мотиваційно-вольового, когнітивного та процесуально-операційного компонентів. Отже, потреба у посиленні стимулювальних впливів на етапі формувального експерименту є очевидною (рис. 2.4).

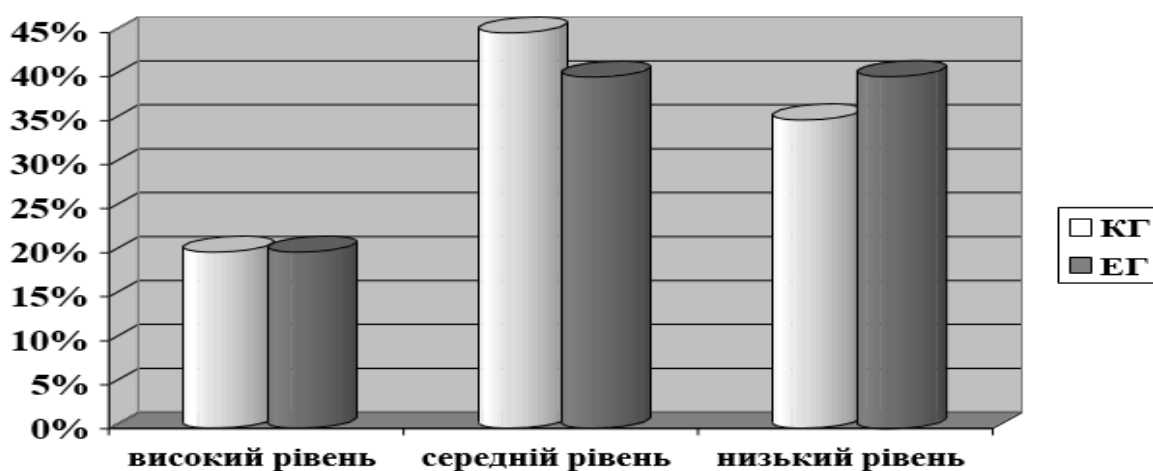

Рис. 2.4. Рівні пізнавальної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп на початку експерименту

На формувальному етапі експерименту, під час якого студентам експериментальної групи системно впроваджувалися аудіовізуальні засоби навчання, спостерігалось суттєве зростання рівня їх пізнавальної активності. Отримані результати підтверджують, що використання аудіовізуальних матеріалів справило позитивний вплив як на окремі компоненти пізнавальної діяльності, так і на її загальний рівень, сприяючи розвитку мотивації, саморегуляції та здатності до творчого застосування знань.

У таблиці 2.4 подано порівняльну динаміку змін показників розвитку структурних компонентів пізнавальної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп (у балах).

Таблиця 2.4 Динаміка розвитку пізнавальної активності за окремими компонентами у студентів контрольної та експериментальної груп

Компонент пізнавальної діяльності студента	Конт. група (КГ)			Експер. група (ЕГ)		
	Почат. експер.	Завер. експер.	Зміна	Почат. експер.	Завер. експер.	Зміна
Мотиваційно-вольовий						
Мотивація успіху та уникнення невдачі (опитувальник А. Реана): min=0, max=20	8,3	11,2	2,9	8,4	15,1	6,7
Рівень розвитку вольової саморегуляції (методика А. Зверькової та Є. Ейдмана): загальна шкала: min=0, max=24	9,2	10,3	1,1	10,1	15,8	5,7
шкала наполегливості min=0, max=16	6,1	7,3	1,2	6,3	10,2	3,9
шкала самовладання min=0, max=13	5,2	5,8	0,6	5,1	7,7	2,6
Когнітивний компонент						
Визначення рівня навченості (методика П. Третьякова) min=1, max=3	1,8	2,3	0,5	1,7	2,6	0,9
Процесуально-операційний компонент						
Діагностика особистісної креативності (методика О.Є.Тунік), max=100	65,8	64,5	-1,3	65,6	66,4	0,8
Контрольно-оцінний компонент						
Шкала локусу контролю (модифікований варіант опитувальника Дж. Роттера):						
Інтернальність загальна, max=44	34,7	32,6	0,9	32,3	34,6	2,3
Інтернальність у сфері досягнень, max=12	8,3	8,5	0,2	8,5	8,6	0,1
Інтернальність у сфері невдач, max=12	7,5	7,6	0,1	7,5	8,1	0,6
Інтернальність у сфері сім'ї, max=10	6,8	6,7	-0,1	6,5	7,1	0,6
Інтернальність у сфері відносин, max=8	6,3	7,4	1,1	6,8	7,4	0,6
Інтернальність у сфері міжособистісних стосунків, max=4	3,1	3,2	0,1	3,1	3,2	0,1
Інтернальність у сфері ставлення до здоров'я, max=4	2,5	3,2	0,7	2,5	2,6	0,1

(бали)

Особливо помітні зміни простежуються у мотиваційно-вольовому компоненті. Зокрема, після впровадження педагогічного впливу показник мотивації на успіх у студентів експериментальної групи зріс з 8,4 до 15,1 бала. Це свідчить про перехід від невираженого мотиваційного полюсу до домінування позитивної навчальної мотивації, орієнтованої на досягнення результату. Така мотивація зумовлює активне прагнення студента до конструктивних і продуктивних навчальних дій.

У студентів контрольної групи також зафіксовано певне зростання показника мотивації — до 11,2 бала. Проте отриманий результат усе ще

свідчить про недостатньо чітку спрямованість мотиваційного полюсу, що значно поступається позитивним змінам, виявленим в експериментальній групі.

Аналіз результатів за когнітивним компонентом показав, що на початковому етапі експерименту рівень навчальних можливостей студентів контрольної та експериментальної груп суттєво не відрізнявся: середній показник становив 1,7 бала в експериментальній групі та 1,8 бала — у контрольній. Тобто, контрольна група мала незначну перевагу у вихідних умовах. Проте після впровадження в експериментальній групі аудіовізуальних засобів навчання, а також удосконалення форм і методів організації самостійної та групової навчальної діяльності, було зафіксовано суттєве поліпшення результатів. Динаміка зростання становила 0,9 бала в експериментальній групі проти 0,5 бала — у контрольній, що майже удвічі перевищує її показники. Це дає підстави стверджувати, що застосування аудіовізуальних засобів навчання сприяло підвищенню пізнавальної активності студентів, розширенню їх навчальних можливостей та розвитку когнітивного компоненту пізнавальної діяльності.

Наступним структурним компонентом, що підлягав аналізу, був процесуально-операційний. Якщо на вихідному етапі показники студентів обох груп майже не різнилися (65,8 у КГ та 65,6 у ЕГ), то результати після формульовального етапу виявили чітку позитивну динаміку в експериментальній групі (+0,8 бала) та зниження у контрольній (-1,3 бала). Така різниця, на нашу думку, пояснюється тим, що використання аудіовізуальних засобів забезпечило студентам експериментальної групи більшу самостійність у навчанні, розширило можливості для ініціативності, творчого пошуку та розвитку операційних умінь.

Контрольне оцінювання за допомогою модифікованого опитувальника Дж. Роттера дозволило оцінити рівень сформованості суб'єктивного контролю як важливої складової пізнавальної діяльності. У студентів обох груп

зафіксовано високі показники за шкалою загальної інтернальності (Із), проте експериментальна група продемонструвала більш значущий приріст — 2,3 бала проти 0,9 бала у контрольній групі. Це свідчить про підвищення відповідальності студентів експериментальної групи за власні навчальні результати, їхню більшу самостійність та ефективність контролю поведінки й дій у навчальних ситуаціях. Це є прямим підтвердженням ефективності педагогічного впливу через аудіовізуальні засоби.

Аналіз результатів за шкалами мотиваційно-вольового компоненту показує незначне зростання показників у студентів обох груп, однак позитивна динаміка більш виражена саме в експериментальній групі, що підтверджує ефективність застосування аудіовізуальних засобів навчання для активізації навчальної мотивації.

Динаміка інтернальності у сфері досягнень (Ід) також вказує на позитивні зміни: серед студентів експериментальної групи приріст склав 0,2 бала, тоді як у контрольній групі — лише 0,1 бала. Незначне підвищення та подальша стабілізація показників пояснюється тим, що студенти схильні зменшувати вимоги до власних результатів: успіх сприймається як закономірність, а невдача — як випадкове явище.

У сфері інтернальності щодо невдач (Ін) спостерігається більш відчутне позитивне збільшення в експериментальній групі (на 0,6 бала), тоді як у контрольній — лише незначна зміна з подальшим зниженням. Це свідчить про формування у студентів експериментальної групи здатності брати відповідальність за негативні результати і не знижувати рівень самовимогливості, що є важливим чинником розвитку пізнавальної активності.

Показники інтернальності в сімейних стосунках (Іс) залишаються досить високими в обох групах (6,7 у КГ та 7,1 у ЕГ). Зростання значення цієї шкали в експериментальній групі (на 0,6 бала) може свідчити про посилення відповідальності та усвідомлення важливості власної активної позиції в житті.

Високі значення за шкалою інтернальності у сфері трудової діяльності ($I_v = 7,4$ в обох групах) свідчать про те, що студенти розглядають результати власних дій як ключовий фактор успішності своєї майбутньої професійної діяльності. Аналогічні тенденції спостерігаються у міжособистісних стосунках ($I_m = 3,2$): студенти впевнені у здатності викликати симпатію та повагу оточення.

Середні значення інтернальності у сфері здоров'я ($I_{зд} = 3,2$ у КГ та $2,6$ у ЕГ) свідчать про те, що частина студентів покладається здебільшого на дії інших, а не на власну відповідальність щодо збереження здоров'я. Разом з тим, тенденція до зростання цього показника в експериментальній групі вказує на вплив аудіовізуальних засобів щодо усвідомлення необхідності регулювати навчальне навантаження та дотримуватися здоров'язбережувальних умов навчання.

Узагальнені результати всіх методик дозволяють стверджувати, що в кінці педагогічного експерименту рівень пізнавальної активності студентів експериментальної групи є суттєво вищим порівняно з контрольної групою (рис. 2.5). Це підтверджує ефективність впровадження аудіовізуальних засобів навчання у процес професійної підготовки здобувачів освіти.

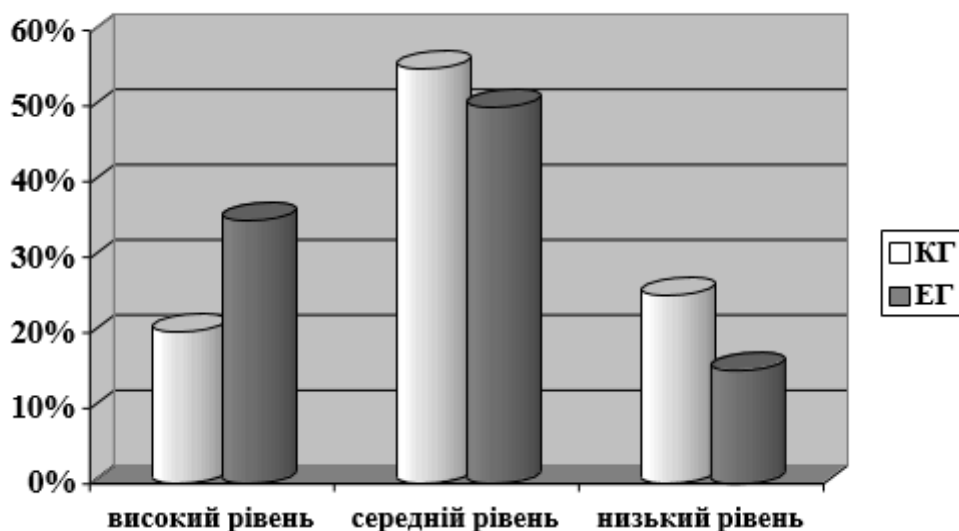

Рис. 2.5. Рівні пізнавальної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп на завершення експерименту

У контрольній групі суттєвих змін не відбулося: частка студентів із високим рівнем пізнавальної активності залишилася на рівні 20%, частка студентів із середнім рівнем зросла на 10% і становить 55%, а низький рівень відповідно зменшився до 25%. Водночас в експериментальній групі простежуються помітно кращі результати: 35% студентів продемонстрували високий рівень пізнавальної діяльності, 50% — середній, а низький рівень зафіксовано лише у 15% досліджуваних.

Отже, отримані дані переконливо свідчать: застосування аудіовізуальних засобів у процесі навчання позитивно впливає на активізацію пізнавальної діяльності студентів, сприяючи розвитку всіх її компонентів — мотиваційно-вольового, когнітивного, процесуально-операційного та контрольного-оцінного. Кожний із використаних засобів та організаційні підходи до проведення занять із використанням технічних засобів навчання забезпечили значний прогрес у формуванні навчальної активності майбутніх фахівців.

Емпіричне дослідження дозволило виявити якісні зрушення за кожним компонентом пізнавальної діяльності. Так, результати оцінювання мотиваційно-

вольового складника свідчать, що в експериментальній групі не виражена на початку дослідження мотивація трансформувалася у мотивацію на успіх (зростання показника з 8,4 до 15,1 бала), а рівень вольової саморегуляції зріс на 5,7 бала, що вказує на підвищення наполегливості та самостійності у досягненні результатів.

Аналіз рівня сформованості когнітивного компонента свідчить, що приріст показників у студентів експериментальної групи майже вдвічі перевищує динаміку зростання у контрольній групі (0,8 проти 0,45 бала). Це підтверджує позитивний вплив аудіовізуальних засобів на засвоєння навчального матеріалу, розвиток логічного мислення та пізнавальних умінь студентів.

Ще більш виразною є різниця у розвитку процесуально-операційного компонента: показники контрольної групи зменшилися на 1,3 бала, тоді як в експериментальній — зросли на 0,8 бала. Така динаміка пояснюється розширенням можливостей для індивідуальної та самостійної роботи, підвищенням творчої активності та залученістю студентів до виконання навчальних завдань у новому інформаційному середовищі.

Тестування контрольно-оцінного компонента за показником загальної інтернальності (Із) продемонструвало зростання на 2,3 бала в експериментальній групі, що засвідчує формування у студентів більшої відповідальності за результати власної діяльності та переконаності у впливі своїх рішень на перебіг подій.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Сучасний світ характеризується високою динамічністю та мобільністю, тому молодь легше сприймає нове у навчанні, особливо те, що відповідає реаліям та сучасним тенденціям розвитку суспільства. Впровадження сучасних засобів навчання трансформує традиційні форми освітньої діяльності та сприяє її актуалізації

Дослідження психолого-педагогічної літератури та освітньої практики засвідчує, що низький рівень активізації пізнавальної діяльності студентів породжує суттєву педагогічну суперечність між вимогами сучасної системи підготовки фахівців, рівнем професійної готовності студентів та можливостями навчального процесу забезпечити їх розвиток. Подолати цю суперечність можна шляхом створення ефективних організаційно-педагогічних умов, серед яких важливе місце займає впровадження аудіовізуальних засобів навчання як дієвого інструменту стимулювання активної навчальної діяльності та підвищення професійної компетентності студентів

Основною метою активізації пізнавальної діяльності є підвищення якості навчально-виховного процесу шляхом залучення студентів до активної та самостійної роботи, яку викладач може ефективно координувати з використанням сучасних технологій і аудіовізуальних засобів. Використання аудіовізуальних та мультимедійних ресурсів стає невід'ємною складовою роботи викладача завдяки їх широким дидактичним можливостям.

У рамках дослідження була створена спеціальна програма курсу історії для майбутніх педагогів, що дозволила різноманітно організувати подачу навчальної інформації та завдань, забезпечити ефективний зворотний зв'язок, інтегрувати діалогові форми навчання, індивідуалізувати освітній процес, розширити простір для самостійної роботи студентів, а також підвищити їх мотивацію та активну участь у навчальній діяльності

Аналіз результатів впровадження програми засвідчив, що використання різноманітних технологій та навчальних засобів істотно сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів. Встановлено значущі відмінності у рівнях сформованості знань студентів, які навчалися за програмою з активним застосуванням аудіовізуальних засобів, що підтверджує валідність і надійність отриманих результатів.

Експериментальне дослідження надало змогу оцінити ступінь активізації пізнавальної діяльності студентів за наступними компонентами:

- мотиваційно-вольовий;
- когнітивний;
- процесуально-операційний;
- контрольньо-оцінний.

Вивчення кожного компоненту показало:

1. Мотиваційно-вольовий компонент: на початковому етапі експерименту мотиваційний полюс студентів був нечітко вираженим, проте в ході дослідження спостерігалось його трансформування у мотивацію на успіх, що підтверджується зростанням показника з 8,4 до 15,1. Рівень вольової саморегуляції за загальною шкалою підвищився на 5,7 бала.

2. Когнітивний компонент: динаміка росту у студентів експериментальної групи майже вдвічі перевищила показники контрольної групи (0,9 проти 0,5), що свідчить про ефективність застосування аудіовізуальних засобів.

3. Процесуально-операційний компонент: у студентів КГ спостерігалось зниження (-1,3), тоді як у студентів ЕГ відбулося підвищення (+0,8), що пояснюється більшою самостійністю та індивідуальною роботою у межах програми.

4. Контрольно-оцінний компонент: зростання загальної інтернальності (Із) у студентів ЕГ на 2,3 бали свідчить про підвищений рівень суб'єктивного контролю у різних ситуаціях порівняно з КГ.

Узагальнення результатів за всіма компонентами пізнавальної діяльності на кінець експерименту показало:

- КГ: високий рівень – 20%, середній – 55%, низький – 25%;
- ЕГ: високий рівень – 35%, середній – 50%, низький – 15%.

Отже, підвищення показників усіх компонентів пізнавальної діяльності та загального рівня активності студентів експериментальної групи свідчить про високу ефективність запропонованої програми, що передбачає використання аудіовізуальних засобів навчання. Мета дослідження досягнута, а поставлені завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. А. Пізнавальна активність студентів. Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти. Київ, 1994. С. 317-320.

2. Богдан Т.М., Коваль В.О., Використання елементів STEM-освіти для формування позитивної мотивації учнів. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Серія педагогічна Випуск 29, 2023.С. 90-94 DOI:10.32626/2307-4507.2023-29.90-94

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Венгер О. П. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів вищого навчального закладу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Острог, 2014. 225 с. URL: <https://theses.oa.edu.ua/DATA/33/VengerOP.pdf>.

5. Варивода К. Нейрогімнастика як ефективний метод покращення когнітивних функцій школярів: аналітичний огляд. // Scientia et Societas. Volume 3. 2023. С. 115-122.

6. Вишковський І. В. Методи активізації пізнавальної діяльності. Історія та правознавство. 2007. № 12. С. 2-7.

7. Воронін Ю. А. Технічні та аудіовізуальні засоби навчання : навч. посіб. Воронеж : Воронежський державний педагогічний університет, 2001. 124 с.

8. Гавриленко Ю. М. Ефективність застосування технічних засобів навчання. Середня спеціальна освіта. 1990. № 3. С. 23.

9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

10. Давидюк Н. М. Активізація пізнавальної діяльності студентів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологія. 2000. Вип. 11. С. 346- 354.

11. Дубова Н. Методика активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчових технологій під час проведення лабораторно-практичних занять. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2017. № 15. С. 50-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2017_15_8.

12. Жданюк Л. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку. Вісник післядипломної освіти. Соціальні та поведінкові науки. 2017. Вип. 4-5. С. 28-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2017_4-5_6.
13. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
14. Загальна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. 2-е вид., доп і перероб. Вінниця : Нова Книга, 2004. 704 с.
15. Засядько І. І. Активізація пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації у процесі вивчення фізики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 18 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/776/Zasyadko.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.
16. Засядько І. І. Активізація пізнавальної діяльності студентів засобами комп'ютерної техніки. Наукові записки. Педагогічні науки. 2003. Вип. 51. С. 152-156.
17. Іваненко Ю. В. Технологія формування пізнавальної активності студентів у початковій діяльності. Theory and practice of science: key aspects. 2021. № 49. С. 320-328. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/11338/10641>.
18. Ігнатенко М. Я. Методологічні та методичні основи активізації навчально- пізнавальної діяльності учнів старших класів при вивченні математики : дис... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 1997. 335 с.
19. Кожухар О. А. Інноваційні засоби навчання : навч. посіб. Чернігів, 2015. 16 с. URL: https://cn.nmc.dsns.gov.ua/files/2020/6/12/Innovaciyni_zasoby_navchannya.pdf.
20. Кошіль Т. Термінологічний аналіз дефініції «Пізнавальна активність». // Перспективні питання психології та педагогіки: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасна

психологія і педагогіка: теорія і модерна практика освітнього процесу в епоху пандемічних викликів» (30 листопада 2021), м. Слов'янськ: Донбаський державний педагогічний університет, 2021. С. 63-67.

21. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. 2-е вид., вип., доп. Харків : «ОВС», 2000. 164 с.

22. Липецький О. П. Особливості формування пізнавальної мсамостійності підлітків у процесі дослідницької діяльності. URL: https://lib.iitta.gov.ua/4201/1/46_Lypetskyi.pdf.

23. Мар'яненко Л. В. Особливості структурної організації пізнавальної активності учнів. Педагогіка і психологія. 1997. № 1 (14). С. 14-23.

24. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д. В. Чернілевський та ін. 2-е вид., доп. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

25. Науково-методичні основи впровадження технологій змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти : метод. посіб. / за заг. ред. С. П. Касьяна, В. В. Олійника, Л. Л. Ляхоцької; Київ, 2018. 311 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718813/1/Метод_пос_07_12_2018.pdf

26. Олексюк О. Є. Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі загально-педагогічної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 24 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/avtoreferaty/93_Avtoreferat-Oleksyuk-O.YE1.rtf.

27. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с. ISBN 978-966

28. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота та ін. Київ : АСК., 2001. 256 с.

29. Основи інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / за ред. Ю. І. Машбіца. Київ : ТЗМН, 2001. 154 с.

30. Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Мелітополь ,14–16 червня 2018 р.) / ред.-упоряд. С. М. Дубяга, В. В. Чорна, І. О. Яковенко. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2018. 289 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23232/1/2018_Starosta%20V_Popadich%20O_s.195-198%3B%20Starosta%20V_Keminj%20I_s.230-233%20Melitopol.pdf.

31. Науменко Н. Інфографіка як метод активізації пізнавальної діяльності магістрів освітніх, педагогічних наук. // Молодь і ринок. № 7(174). 2019. С. 136-139.

32. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf.

33. Ребенок В. М. Особливості формування пізнавальної активності студентів у навчальному процесі ВНЗ. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 113. С. 193-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_113_51.

34. Роман Л. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу : навч. посіб. Донецьк, 2011. 38 с. URL: http://www.kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/активізація_навчал_но-пізнавал_ної_діял_ності.doc.

35. Савка І., Якимович Т. Особливості білінгвального навчання: новий погляд на аудіовізуальні засоби. Теорія і методика професійної освіти. 2020. С. 228-231. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/28/45.pdf>.

36. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.

37. Скалій Л. І. Використання інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов. Іноземні мови. 2005. № 4. С. 5-9.
38. Сластухіна М. Як стимулювати пізнавальну діяльність учнів. Педагогічна Житомирщина. 2000. № 4. С. 19-22.
39. Собаєва О. В. Активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2001. 27 с.
40. Стечкевич О. О., Якимович Т. Д. Використання аудіовізуальних засобів навчання у професійно-практичній підготовці майбутніх фахівців. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. Вип. 52.. С. 152-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2018_52_37.
41. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.
42. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів / за ред. А. Г. Лузан. Київ : НАУ, 2004. 271 с.
43. Тернавська Т. А. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності студентів ВНЗ у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань, 2008. С. 96-102.
44. Тернавська Т. А. Проблеми активізації пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2006. № 3. С. 24-29. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/7031>.
45. Федорчук І. І., Федорчук І. П. Нові інформаційні технології навчання, дистанційна освіта: реалії сьогодення і перспективи розвитку. Сучасні

інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. Вінниця, 2002. Ч. 1. С. 515-520.

46. Фоменко Л. М. Розвиток пізнавальної активності майбутніх учителів інформатики в процесі математичної підготовки : дис. ... д-ра філос. : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Харків, 2021. 281 с.

47. Фурман О. Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. № 3. С. 75-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_3_13.

48. Харламов И. Ф. Педагогика. Курс лекцій. Москва : Гардарики, 1999. 520 с.

49. Хоменко Т. В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2010. 257 с. URL: <http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/734?show=full>.

50. Шатун А. І. Про використання відеоматеріалів у навчальному процесі. Середня спеціальна освіта. 1991. № 4. С. 30.

51. Шльосек Ф. Використання засобів мультимедіа у професійній освіті. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 6. С. 42-46.

52. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. 560 с.

53. Якимович Т. Д. Основи дидактики професійно-практичної підготовки : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2013. 136 с.

54. Ярослав Н. С., Король В. С. Пізнавальні психічні процеси та пізнавальна діяльність особистості : навч.-метод. посіб. Ніжин : НДПУ, 2004. 110 с.

Додатки

